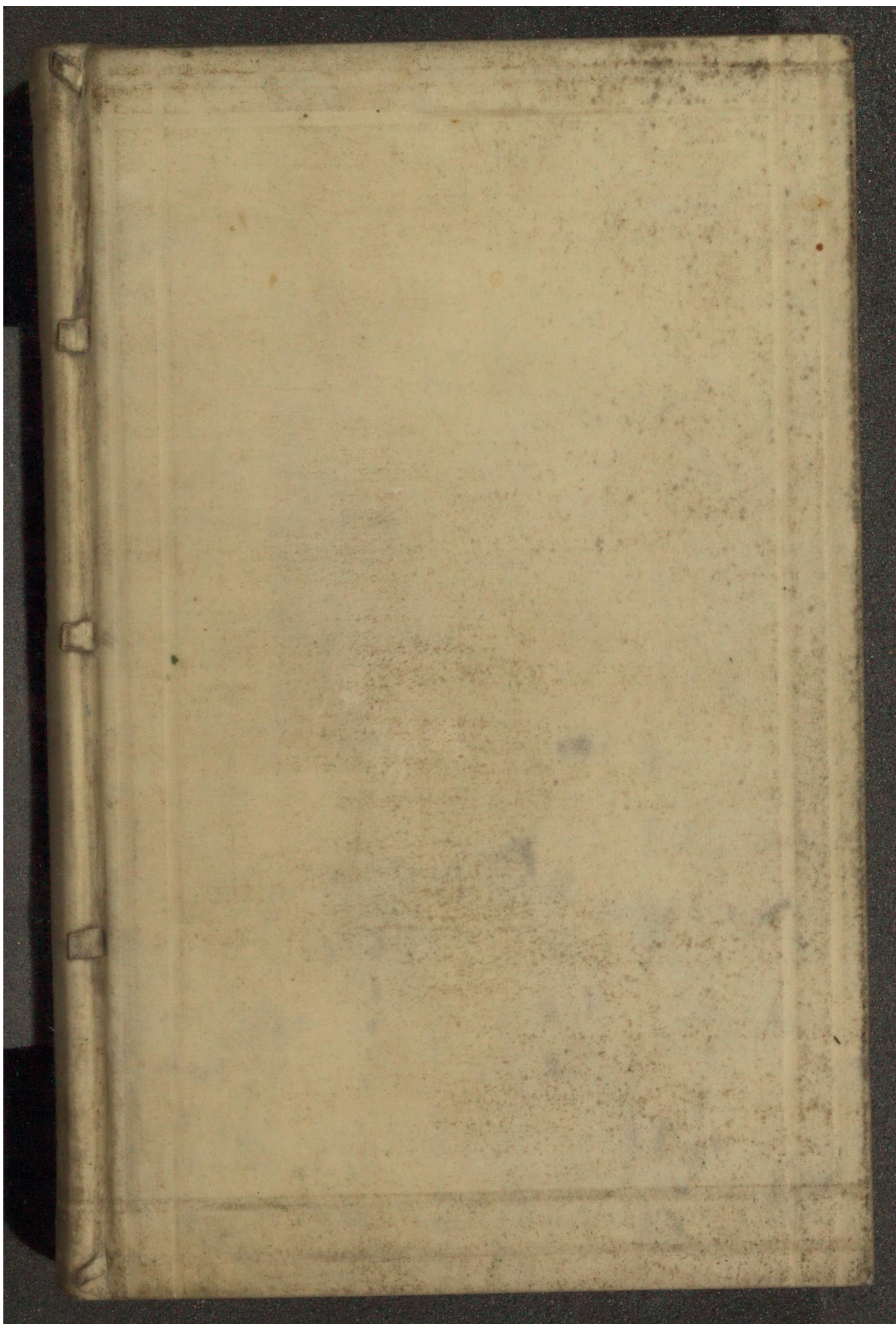
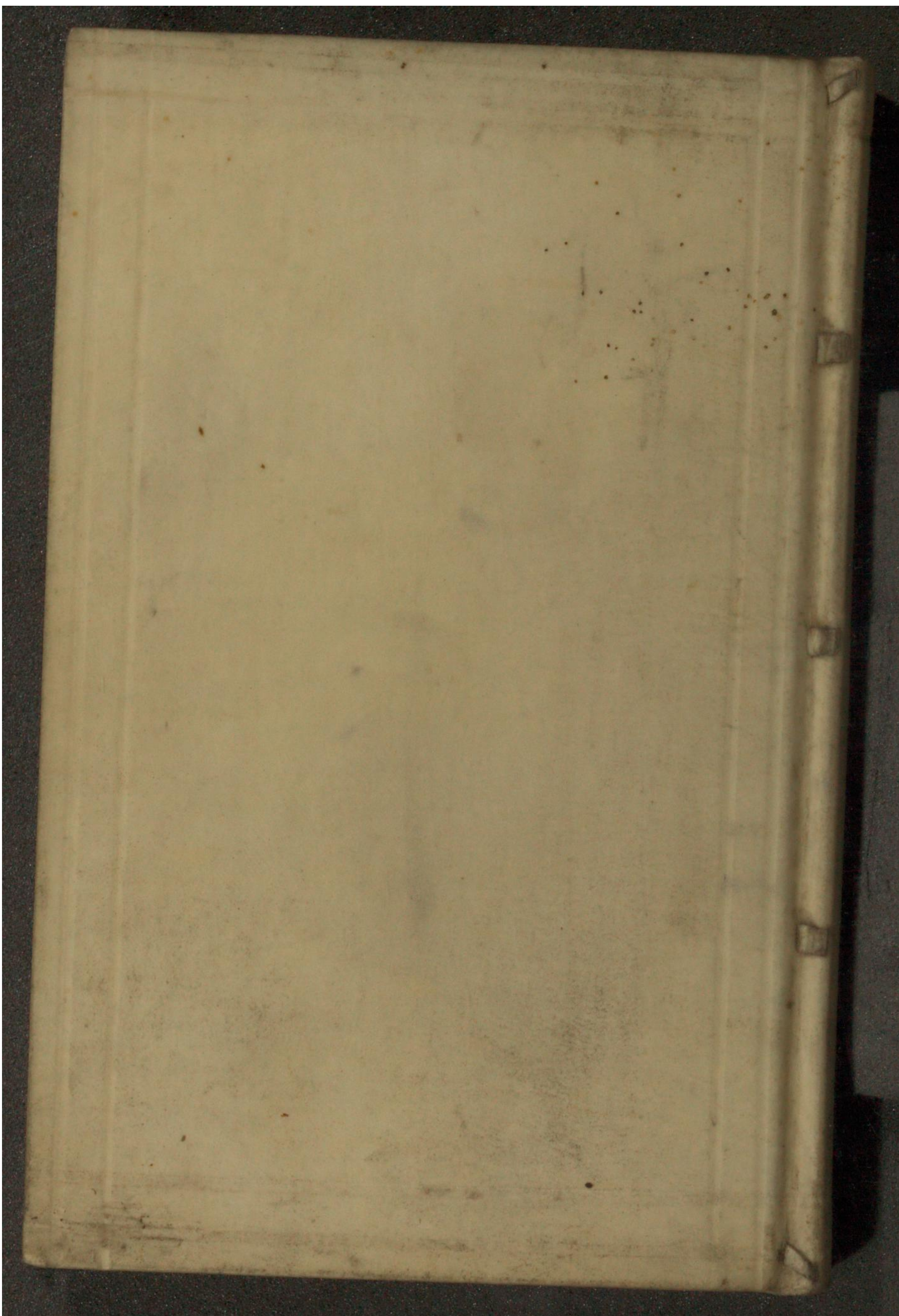
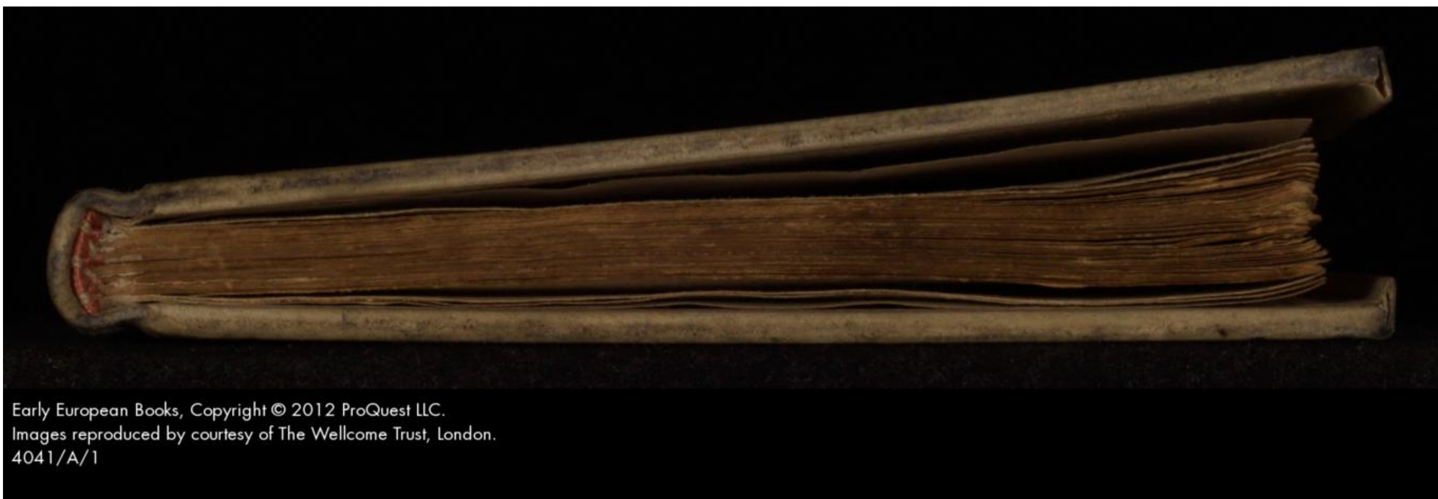

MARBODEUS
1555

MARBODEI GALLI POETAE VETVSTISSIMI

Dactylotheca, scholijs Georgij Pictorij Villingani doctoris Medici, & Regiæ curiæ Ensishemij superioris Alsatiæ Archiatri, nunc altera uice, supra priorem æditionem, illustrata.

Item de lapide Molari, & de Cote carmen Panegyricum, eodem autore Georgio Pictorio.

BASILEÆ.

REV
TRI A
mino
dig

propter
sturbar
pristin
Gallum
nus uig
tam cer
rerum
indag
lentē,
ductu
tra na
cand
mag
riam

REVERENDO PATRI AC DOMINO, DOmino Nicolao ab Rosberg, Abbati Lucellæ dignissimo Domino suo, Georgius Pictorius Villinganus doctor Medicus, & Regiæ curiæ Ensishemij Archiater, S. D.

DVm nuper totus in hoc sum, Reuerēde pater & Mecœnas ter maximè, ut in meo hypocaustulo palladio, singula quę per tempus propter omnimoda negotia in angulis disturbata quaqua uersum tabuerūt, in ueram pristinamq; redigam seriem. Marbodeum Gallum meis scholijs annis abactis plus minus uiginti quatuor illustratū inuenio. Poëtam certè non omnino quarta luna natum, & rerum archanarum minimè oscitabundum indagatorem. Sed proh dolor, carie squalentē, & octipedis araneæ telo puluereq; obductum. Quæ scholia, dum sedulus non citra nauseam lectitarem, sub incudem reuocanda censui, partim ut limatiora, partim ut magis proficua in medium prodirent. Bifariam tamen magno accedente timore, Pri-

mo ne lucubrationes meæ in myropolium quandoq; diuertant, tunicamq; scõbris præbeāt, aut tegumenta alabastro, seu piperibus cucullum. Secundo, ne aliquis Censorina frõte Aristarchus mordaci lotus aceto emergat, qui satyrico felle, prurienteq; lingua, easdem contaminet, fœdoq; ore inficiat, ac demũ in insulas ferri crepidinas ire compellat. Propter quod Reuerende pater his laboribus meis tutorem, seu Mecœnatem potius ad scribendum fore, consultum duxi, qui uirtutum congerie seu morum grauitate, omnẽ importunum liuidulorum compescat reflatum, & uiperinos morsus ingenij mansuetudine edulcet. Vbi commodiorem uel ideò inuenire non potui quàm te, quod undiq; talis es, qualem desideramus. Desideramus autem ut tribus bolis enarrem, ex tetragono in omni uirtutum genere absolutissimum. Licet & id te quaq; ex multis mihi electiorem fecerit, quod tibi omnibus modis deuinctissimum me sciam. Et nihil in hunc diem uel antiquius, uel optabilius iudicauerim, quàm ut aliquo modo tuis meritis, beneuolentiæq; tuæ, si non ex integro, tamen ex parte, ne ingratus uidear, respondere possem. Quapropter Reuerende pater illa qualiacun
que

que ſunt, precor in tuas defendendi alas ſu-
ſcipias, & uirtutum claua Herculis inſtar,
quando Hydra furit, defendas, atq; Georgij
tui animum æquum & beneuolum, dum
parua pro magnis reponit, examines. Diffi-
teri non poſſum quæſtum præſtare perexi-
guum. Sed magnum arbitror, ſi quis intima
pectoris & ſeipſum præſtet, ſibiq; nihil re-
liqui faciat. Vale Mecœnas ter maximè.
Datæ Enſishemij Anno uirginei partus ſeſ-
quimilleſimo quinquageſimo quar-
to, Menſis Nouembris
die prima.

AVTORVM NOMINA, QVORVM AVXILIO HVIC *Dactylothecæ Marbodei noſtra adiecimus Scholia.*

Angelus Politianus
Albertus
Auicenna
Appianus
Ariſtoteles
A. Gellius
Alexander Peripateticus
Auguſtinus
Bartholomeus Anglicus
Chryſippus
Dioſcorides
Diurius Mediolanus
Eraſmus Roterodamus
Euſebius
Galenus
Heraclides Ponti.
Herodotus
Hieronymus Cardanus
Horatius Flaccus
Iſidorus *Iſac*
Ianuenſis monachus
Ioſeph
Ludouicus Cœlius
Lucretius
Marcellus Vergil.
Mundinus
Macrobius
Octauius Cleoph.
Ouidius
Plinius *Platearius*
Philoſtratus
Plato
Q. Curtius
Rabi Moyſes
Saluſtius
Syluaticus
Solinus
Sauanorola
Strabo *Serapio*
Suetonius
Thomas Aquin.
Vegetius *Vincentius*
Vergilius
Vilhelmus de Conchis

Habes

LECTORI S.

Habes in hoc Indice, Candide lectŏr, non omnia quæ in hac continentur Dactylotheca, sed quædam magis selecta. Tu ea, qualia sunt, pro tuo candore susq; deq; fer, & optime, Vale.

A

Aures

G

H

Hephe-

Lyncu-

Orites

Sarda

Ternio

V.

FINIS.

IN DACTYLOTHECAM MARBODEI GALLI PRAEFATIO,

cum scholijs Georgij Pictorij Villingani Doctoris Medici.

Nnulus ut gemmam digitis aptandus haberet,
Dicitur inprimis fecisse Prometheus usum.
Caucaseæ rupis, quem lucida fragmina ferro
Inclusisse ferunt, digitoq; recepta tulisse.
Aetas posterior iunxit præciosa metalla,
Et lapides claros adiecit, & insuper artem.
Insuetamq; manum triplici uestiuit honore.
Sed fraus intactũ quia nil humana relinquit,
Inuida naturam scilicet quãdo ars imitatur,
Veras à falsis labor est discernere gemmas,
Callida quas dederit uitio simulare doloso,
Dum uerã species mẽtitur adultera formam.
Inde fit, ut uirtus gemmarum nulla putetur
Ignaros quotiens tentata probatio fallit.
Sed ueræ species fuerint si rite sacratæ,
Effectus miri procul ambiguo comitantur,

Gemmis à gummi nomen posuere priores,
Quod transplenderent gummi splendentis
ad instar.
Quæ non translucent cœcas uoluere uocari,
Nomine sed lapidũ species signantur ũtræq;:
Propter qđ lapidũ titulo liber iste uocatur.

PICTORII SCHOLIA.

Annulus ut gemmam) *Macrobius Romanis annulorum cum gemma addicat inuentum. Et non omnibus communem fuisse annulum docet, sed liberis tantum signandi causa permistum. Cui suffragatur Ianuensis monachus, diuerso tamen modo. Dicit enim Romanis quondam lege cautum, ut qui flagitium penso nõ admodum graue commisisset, pro flagitij tessera suspensam á collo gestaret simiam. ex ferro sculptam, nates non sine magno gestantis probro, sursum erigentem uersus os flagitiosi. Sed hoc ad plures deuenisse, etiam magnates, scribit, Vnde altera successerit lex. Vt qui damnatus esset, simia ablegata, in læua manu ferreum gestant annulum. Quæ lex post aliquam annorum seriem ornamentum fuerit, & minimum dedecus, fecerintq; postremo aureos magno sumptu, amplius non flagitij sed honoris symbolum, increueritq; eorum frequentissimus usus. Iosephus Gorionis filius tertio antiquitatum Hebræis adscribit annulorum originem. Eosq; Mosis tempore, qui annis quadringentis bellum Troianum, teste Eusebio, præcesserit, extitisse asserit. Sed hoc loco Marbodeus Græcorum inuentum astruit. Nam Argiuum Prometheum Ioui contemporaneum, annuli inuentorem scribit, quem à Caucaso monte solutum. ex cathena qua impedi-*

Simia Romanis flagitij symbolum.

Ferreus annulus quando in usu.

Aureus annulus quando incceperit.

impeditus fuerat. pro rei memoria, annulum fecisse innuit, ex saxo gemmam. Harum rerum aliquam mentionem facit Q. Curtius rerum gestarum Alexādri Magni libro sexto, & Appianus tertio de bello punico.

Adiecit & artem) Veteres artem adiecisse legimus annulis, uel astronomicam magica adhærente, uel sculptoriam. Primam quippe mira stellarum fortunatarum ascendentium, & lunæ auspicatæ obseruatione, accedentibus nominum, characterum & suffumigationum studijs, per quæ gestantes longæuos effici ac tutos, crediderunt à periculis, sicut in Iarcha sapientum Indorum principe facilè percipitur, qui Philostrato referente, quod septem annulos planetarum uirtutibus initiatos habuit, annū compleuit, uegeto corpore, centesimum ac tricesimum. Et Eudamo philosopho, qui per annuli uim serpentum morsus, fascinationes & dæmonia uicit, Sculptoriā Dioscorides exercuit. Qui Augusto Cæsari signatorium fecit annulū, primo Sphingos imagine sculptum. Hinc Alexandri Macedonis effigie, ac denuo sua propria.

Annulis adiecta est astronomica ars.

Iarcha diu uixit propter annulum.

Eudamus serpentes uicit ui annuli.

Theodorus item Samius, qui Polycrati Samiorum regi ex Smaragdo & Sardonice affabre admodum fecit annulos, ut miraculi uice connumerati sint Plinio & Suetonio testibus.

Triplici uestiuit honore) Auro, gemmis, & arte. Ab eo digito qui minimo proximus est, sinistræ manus, à quo neruus promanat ad cor uitæ initium. Vide Plinium libro 35. Capite 1. Macrobius Sat. lib. 7. cap. 13. Aulus Gell. noct. Att. lib. 10. Cap. 10.

Sed fraus intactum quia) Fraudulētam & uersipellem nostram ætatem nihil intactum seu (ut Plinius ait) inten-

Nostra ætas fraudulenta.

tatum relinquere, uel illud argumento est, quod calchomitici naturæ tam ingeniose student assequi conatus, ut (quemadmodum nemo non nouit) periculosum sit aut gemmas ex Emporijs emere aut uendere. Nam citra puluerem (quod dicitur) factitijs aut deceptorijs, cuiuis imponitur, sicut est uidere dum inter duas planas tabulas cristalli, color cum glutino ponitur multum perspicuus & uiridis, coniunctionis rima aureo annulo bene tecta, & pro Smaragdo uẽditur. Vel dum Saphyri tabulas duas ob tenuitatem & colorem debilem inutiles, glutino subtiliter iungunt colore intermediante cæruleo & pro optimo Saphyro uenditant. Seu quando ignis ope, natura luctante cum arte, Saphyrum in adamantem uertunt. Quod sic fit: Saphyrum accipiũt alioquin nitidum, sed dilutum, quem cum auro sensim igni adponunt donec aurum liquescat, hoc fermè tribus aut quatuor contingit horis. Post gemmam eruunt, sensimq; refrigerari curant, & colore albo supposito, clarum perspicuumq;, qui etiam limam respuat, adamantem ostentant. Sunt tamẽ qui Saphyros auro non incoquant, sed creta inuolutos igni adponant, quibus eodem modo, fraus succedit lucrosa.

Gemmis facile imponitur.

Quomodo fiat Smaragdus nõ uerus.

Quomodo Saphyrus fiat adulterinus, quomodo adamas.

Tentata probatio fallit) Quinque modis gemmas probare solemus an naturales sint aut fictitiæ, Siquidem ponderando hoc fit potissimum, quando naturales factitijs sunt grauiores, quia minime sunt porosi, dempto Smaragdo. Hinc tactu quoq; id experimur quod naturales sint frigidiores deceptorijs. Tertio lima, qua naturales non atteruntur si Topazium excipias, & sub Boreali aut frigida zona gemmas enatas, quarum succum calor non admodum perfectè attenuare potest,

Gemmarũ ꝓbatio quintuplex.

potest, ut durescant penitius. Quarto uisu, quando naturales grato intuitu spectantis fascinant oculos, quod illis color insit multo nitidior. Quinto igne, Naturales enim, nullũ igniti suscipiunt næuum, sed in pulchriorem maxime assurgunt colorẽ, si Chrysolectrũ & uiri gẽmas sustuleris, quæ ignibus sunt obnoxiæ, propter humoris semicocti abundantiam.

Naturalium ex figura Plinius ualorem indicat. Nam cauas & extuberantes æqualibus uiliores scribit, oblongas multum probari ait, post quæ sunt formæ lenticularis, rotũdas denuo. Sed angulosis minimam asserit gratiam, lib. 37. cap. 12.

Figura quandoque gemmarum ostendit bonitatẽ uel malitiam.

Addimus huc superpondij loco uirtutem gemmas ammittere elementarem, propter senium & morbos, quod uerum esse lapis Herculeus recte indicat, qui annosus ferrum non attrahit. Et aliæ gemmæ indicant dum pallescere, obfuscari cariemq; pati, morbosæ existentes, uirium suarum priuatæ inceperint.

Magnes annosus non attrahit ferrum.

LAPIDIBVS INESSE VIRES.

Euax rex Arabum fertur scripsisse Neroni,
Qui post Augustũ regnauit in orbe secũdus
Quot species lapidis, quæ nomina, quiúe colores,
Quæq; sit his regio uel quanta potẽtia cuiq;.
Hoc opus excerpens dignũ cõponere duxi
Aptum gestanti forma breuiore libellum,
Qui mihi præcipuis, paucisq; pateret amicis
Nam maiestatẽ minuit qui mystica uulgat,
Nec secreta manent quorũ fit conscia turba.
Hũc tribus ut multis dandũ sancimus amicis

Qui numerus sacer est, & nos sacra pandi-
mus illis,
Qui secreta dei seruanda decenter honorant,
Quos grauitas morum, uitæ commendat
honestas.

Gemmarũ cognoscere oculta egregiũ.

Ocultas etenim lapidum cognoscere uires,
Quorũ causa latens effectus dat manifestos,
Egregium quiddã uolumus rarumq́; uideri.
Scilicet hinc solers medicorum cura iuuatur
Auxilio lapidum morbos expellere docta.
Nec minus inde dari cunctarum commoda
rerum,
Autores perhibent quibus hæc perspecta fe
runtur.
Nec dubium cuiq; debet, falsumq́; uideri
Quin sua sit gemmis diuinitus insita uirtus

Omnia bona debemus amicis.

Paucisq́; pateret amicis) *Si quid uspiam boni habemus, post patriam parentesq́; iure quodam debemus amicis Platone ad Architam referente, Marbodeus igitur, ne impendio commodi priuati studiosus uideatur, hunc de gemmis tractatum paucis cõmunicandum scribit amicis. Sciens apud quosuis quauis de re præter dignitatem effutientem, maiestatem rei minuere, Chrisippiq; argumento impium dici.*

Nec secreta manẽt) *Hinc Metellus nemini sua concredere uoluit archana, dicens si tunicam, quia indutus erat, sui consilij consciam nouisset hanc concremendam iudicaret. Cuius opinioni parum dissonat Vegetij paranæticon, quæ a-*

Paranæticon Vegetij.

ctarus ea

durus es cum paucissimis uel potius ipse tecum agito.

Qui numerus sacer est) *Ternionis numerus apud Priscos ideò habebatur sacer quod competeret Ioui, Soli, & Veneri, tribus certè fortunis. Quodq; maxime interfuerit magorum mysterijs, sicut in pharmaceutria his uerbis Maro ostendit.*

Terna tibi hæc primum triplici diuersa colore
Lycia circundo, terq; hæc altaria circum
Effigiem duco, numero Deus impare gaudet.

Ternionis rationem describit Plinius libro 28. cap. 2.

Quibus hæc perspecta feruntur) *Autoritatem & Fidem testibus sibi conciliat oculatis, oculos enim fideliores auribus esse ex Herodoto in Clyone nouimus. Et Horatio in arte poëtica dū inquit: Segnius irritāt animos demissa per aures. Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus. Lucretius in sexto rationem addit dicens:* Oculi fideliores auribus.

Quia semper ad aures
Tardius aduenniunt quam uisu quæ moueant res.

Nec dubium est cuiquam) *Lapidibus uirtutes inesse nemo est qui dubitet, quæ ab influentia peculiari planetarum, & symmetria elementorum, ex materia subtiliore & puriore illis obueniant, sicut dilucide uel hinc comparet, quod in India & Aethiopia ubi Sol oriens & meridionalis melius operatur, preciosiores emergunt lapides, quàm in occiduis & septentrionalibus regionibus. Diuus Thomas herbas lapidesq; cœlitus mirabiles, ultra elementarem uirtutem, habere uires scribit tertio libro contra Gentiles. Huic consentiunt Alexander peripateticus, Hermes, Euax, Bocchus Zoroastes,*

Deus regit astra, sigillat ideas, dirigit intelligentias.

Isac Iudæus, Zacharias Babylonicus, & multi alij. Sed Academici cũ suo Platone Ideis rerum formatricibus, Auicenna Arabs intelligentijs, & Albertus formis rerum specificis adscribunt. Vbi tamen omniũ scopus est, Deum in primis regere astra, sigillare ideas, dirigere intelligentias, & in lapides herbasq; seminare occultas rerum formas.

DE ADAMANTE,
Cap. I.

De Adamante scribunt Plinius libro trigesimo septimo, cap. quarto, & in prologo uigesimi. Albertus lib. 2. tract 2. cap. 1. Solinus cap. 65. Serapio lib. aggre. cap. 391.

Vltima præcipuum genus India fert Adamantis,
De Cristallorũ natum sumptumue metallis.
Hunc ita fulgentem cristallina reddit origo
Vt ferruginei non desinat esse coloris:
Cuius duricies solidissima cedere nescit
Ferrum contemnẽs, nulloq; domabilis igne,
Incudis damno percussorumq; labore,
Hæc tamen hircino calefacta cruore fatiscit.
Huius fragmẽtis gemmæ sculpuntur acutis.
Hic sed auellana maior nuce non reperitur.
Alterius generis producit Arabs adamãtem
Non sic inuictũ, Nam frãgitur absq; cruore,
Nec par huic nitor est, precijq; minoris habetur,
Põdere sit quãuis & enormi corpore maior.

Ter-

Tertius est adamas quem dat maris insula Cyprus.
Quartum producit ferraria uena Philippi.
Omnibus æqua tamē uis est adducere ferrū,
Quod facit & magnes absente potens adamante:
Nam præsens adamas magneti quod rapit, aufert.
Ad magicas artes idem lapis aptus habetur,
Indomitumq́ facit mira uirtute gerentem,
Et noctis lemures, & somnia uana repellit,
Atra uenena fugat rixas, & iurgia uincit,
Insanosq́ curat, durosq́ reuerberat hostes.
Clausus in argento lapis hic auroúe geratur
Stringat & hunc læuum fulgens armilla lacertum.

SCHOLIA.

Vltima India) *Adamantem in India nocte saltem inueniri scribit Vincentius, quod tunc lunares radij fulgorem lapidi tribuentes, hunc prodant.*

De Cristallorum natum) *Habet omnis gemma suam propriam matricem è lapide quodam formatam, in qua, succo destillante, uelut infans materno sanguine, nutritur. Smaragdus enim prasio innascitur & Iaspidi quandoque. Silici Iaspis. Carbunculus Balasio, Sarda Onichi, Cristallus Marmori, & Adamas Cristallo, quem affabre admodum refert, ut sæpe decipiat etiam solertissimos mãgones, dum Cristallum pro Adamante emunt. Vbi tamen, si nouerint, non* Quę adamantem à Cristallo separent.

falluntur, quia Adamas nitorem habet uiuaciorem & robustiorem, sic ut non solum splendeat sed rutilet quoq; & emicet, Impermutabilis ad ignem, ferreum, uetustatem & usum, quæ omnia Cristallum celerrime oblædunt, festucas item trahit Adamas, si incalescat, ut electrum, tamen obscurius propter paruitatem, ubi cristallus nihil agit.

Vt ferruginei non desinat) Ex diuersa exhalatione locorum, gemmis diuersus emergit color, Exhalatio enim terrea & exusta ferruginei informat coloris gemmas, pura aërea, aqueá ue, candidi humida nimium uiridis, calida excedens rubei atq; humida nimiumq; excocta cærulei.

Nulloq; domabilis igne) In nonum usq; diem flagrans non exuritur.

Incudis damno) Hic maxima notatur autorũ etiam optimorum secordia, ut qui facile experiri potuissent illa quæ narrantur de adamantis duricie, Fabulosa enim habentur, dum malleolo in scobem, sine hircino sanguine cõficitur, qua deinde gemmariorum opera, in summum nitorem adamas facilè expolitur.

Notatur autorum secordia.

Nec tamen hircino) Fatiscit sanguine & carne hirci, maximè, sicut quidam testantur si hircus uino & petroselino, uel silere montano aliquandiu saginatus cruorem dederit, quem item uesicæ calculum infringere medici perhibent.

Sanguis hircinus infringit lapidem.

Quod rapit aufert) Adamantem iuxta ferrum positum, raptu fortiorem magnete Plinius scribit, Sed Anglicus Adamantem alijs gẽmmis adpositum in se eam omnium recipere uires asserit.

Somnia uana repellit) Somnia uana sunt, quæ plærumq;

Somnia uana quæ.

rumq; non ex reuelatione diuina, sed ex uaporibus à corrupto humore eleuatis, ad organum phantasiæ uel sensus communis oriuntur, imprimentibus sensum uel phantasma rei à qua deciduntur, Galenus sic habet in libro de somnijs.

Rixas & iurgia uincit) *Reconciliationis gemmam ueteres dixêre adamantem, quod dissidias inter maritum & uxorem edulcare & hostilem compescere furorem consueuerit, potissimum læuo alligatus lateri.*

Clausus in argento) *Guilhelmus de Conchis maiorem uim arbitratur habere, si huic lapidi ferrum subponatur, annulo pro dignitate aureo existente.*

DE ACHATE,

Cap. II. agstain

De Achate Plinius lib. 37. cap 10. Albert. miner. lib. 2. cap. 1 Solinus cap. 11. Diurius in Scrinio cap. de complexionibus & complex.

Vt primum perhibent lapis est inuentus Achates
In ripis fluuij qui nomine dictus eodem est.
Hic precio diues Syculas perlabitur oras,
Sit licet ipse niger uenis tamen obsitus albis.
Hic lapis ingenitas memoratur habere figuras,
Cuius natiuis facies interlita uenis.
Nunc regum formas, nunc dat simulachra deorum.
Rex Pyrrhus digito gessisse refertur Achatē

Cuius

Cuius plana nouē ſignabat pagina muſas,
Et ſtans in medio cytharā tangebat Apollo:
Naturæ non artis opus, mirabile dictu.
Hunc quoqꝫ corallo ſimilē gerit inſula Creta
Cuius planities croceis eſt illita uenis.
Iſte nepæ uirus fugat, & quod uipera fundit.
Reddentē facies uarias, dat & Indus Achatē
Hunc nemorum frondes, hūc dantem ſigna ferarum.
Hic ſedare ſitim, uiſumq́ꝫ fouere putatur.
Eſt & qui myrrhæ ſuccenſus ſpirat odorem.
Eſt qui ſanguineas maculas perhibetur habere
Cerea cui facies, quia creber, uilis habetur.
Portanti munus uireſqꝫ miniſtrat Achates,
Facundum facit, gratumq́ꝫ, boniq́ꝫ coloris,
Et perſuaſorem mundoq́ꝫ Deoq́ꝫ placētem,
Hoc Anchiſiades comitante pericula uicit.

SCHOLIA.

Naturæ non artis opus) *Celeberrimus in hiſtorijs eſt Achates Pyrrhi regis, nouem muſas cum Apolline in medio cytharam pulſante referens, quem Plinius tàm affabre abſolutum fuiſſe ſcribit ut ſingulis muſis ſua quoqꝫ comparuerint inſignia 37. lib. cap. 1. Sed qualiter ſcribenti fidē habeat Hieronymus Cardanus inſignis philoſophus dilucide in ſeptimo libro ſubtilitatum ipſe commonſtrat: Quando pictorem quendam ualidis coloribus lapidem è marmorum ge-*

Cardanus nihili facit Achatē Pyrrhi.

nere summo artificio pinxisse refert, quem in posterum casus uel industria eo loci sepeliuerit, ubi Achates gigni consueuerunt pellucidi. Ex quo denuò ars naturam longa annorum serie luserit, quæ in se talem picturam quasi propriam retinuerit.

Reddentē facies uarias) Tam uarij generis Achates est, ut non imum lapidem esse credas. Est enim candidus, rubeus, croceus, cæruleus, uiridis, cinericeus, niger, & uarij coloris, Vbi lucos quidam, prata, animalia, flumina, flores, arbores, aristas, homines, & similia ostentant, Hieronymus Cardanus Achatē se habere scribit, qui natura hemisphærium referat cœli, distinctis orbibus cum terra, aquis supereminente. Item quosdam humanos oculos habere scribit & leucophthalmos dici, nā nullos capræ & ægophthalmos, & lupi alios atq; lycophthalmos uocari. Complures item mixtis coloribus dubiæ naturæ, quum alios lapides è uario genere sibi intermixtos habeant.

Facundumq; facit) Ob quam causam Achates facundiam linguæ præstet, Diurius ostendit in scrinio capite de complexionibus & complexionatis. Dicit enim Mercurium planetam directiori aspectu intueri Achatem, quem inualidū Plinius docet, si non humano traijciatur pilo 37. cap. 10. Cur Achates facundiam.

DE ALECTORIO.

Cap. III.

De Alectorio Plinius. 37. cap. 10. Alber. lib. 2. tract. 2. cap. 1. Solinus cap. 4. Anglicus lib. 16.

Ventriculo galli qui testibus est uiduatus

Cum

Cum tribus ad minimum factus ſpadō uixe-
rit annis,
Naſcitur ille lapis cuius non ultima laus eſt,
Et per bis binos capit incremēta ſequentes,
Hinc Alectorio nomen poſuere priores,
Menſuramq́ꝫ fabæ creſcens excedere neſcit,
Criſtallo ſimilis uel aquæ cū lympida paret.
Inuictum reddit lapis hic quēcunqꝫ gerentē:
Milo Alectorio uicit. Nam Milo Crotonias pugiles hoc præſide
uicit.
Hoc etiam multi ſuperarunt prælia reges.
Extinguitq́ꝫ ſitim ſitientis in ore receptus.
Hic expulſorū prōptus ſolet eſſe reductor,
Adquiritq́ꝫ nouos, ueteresq́ꝫ reformat ho-
nores.
Hic oratorem uerbis facit eſſe diſertum,
Conſtantem reddens, cunctisq́ꝫ per omnia
gratum.
Hic circa ueneris facit incentiua uigentes,
Commodus uxori, & quæ uult fore grata
marito
Vt bona tot præſtet clauſus portetur in ore.

SCHOLIA.

Ventriculo Galli) *Poſſent abſurda haberi quæ Marbodeus hic ſcribit, Quippe in Capi uētriculo qui calet, reperiri lapidem frigidiſsimæ ſubſtantiæ. Conſtat enim lapides fermè omnes frigidos, & frigoris adnaſci ope. Frigorisq́ꝫ il-*

læſos

læsos conseruari ope, hoc clarissime tactus ostendit, si istud non sufficiat argumentum quod igne sic remollescant quasi omnes, ut facilius perforari possint. Tamen duobus modis lapides in animalibus generari constat, primus est ratione frigoris sicut in limace cernitur, perca, cancris, busone, & indicis testudinibus multum algentibus, Secundus ratione caloris sicut fel tauri edocet, & rubeæ bilis uesica, hominis eo scabiei genere laborantis, quod lepram medici appellitant, quæ membra calida, exsiccationis ui, lapides condensant. Bifariam lapides in animalibus.

Pugiles hoc præside uicit) *Milo Crotoniates qui Prisci Tarquinij uixit temporibus alectorio fretus, præter Tytormum bubsequam, qui roboris excellentia bouem constantissime tenere potuit, omnes pugiles uicit. Vide Ludouicum Cœlium Rhodo. lib. antiq. lect. 11. cap. 70.*

Extinguitq; sitim) *Vnde Guilhelmus de Conchis capum qui hanc gemmam secum habeat, nũquam sitire scribit.*

DE AMETHISTO.

Cap. IIII.

De Amethisto Pli. lib. 37 cap. 9. Isidorus lib. 16. Albert. lib. 2. Syluaticus in Pand. cap. 390.

Purpureus color ac uiolaceus est Amethisto,
Vel quasi gutta meri solet aut rosa munda uideri.
Quidam marcidior uelut euanescit in album
Vt corruptus aqua uini robur esse putetur.
India mittit eum gemmarũ maxima nutrix.
Hic

Hic facilis sculpi, contrarius ebrietati,
Charus haberetur merito si rarior esset,
At nũc negligitur quoniã cõmunis habetur
Huic quoque dat species ueterum sententia
quinque.

SCHOLIA.

Gemmarum maxima nutrix) *Quia solis efficatior est uirtus in oriente quàm occasu, plura ibi proueniunt quæ in alijs partibus nusquam reperiuntur. Cuiusmodi sunt gemmæ, aromata, & quæ ampliorem expetunt calorem, sicut leones, tygrides, elephanti, & huius generis alia.*

Contrarius ebrietati) *Amethistum ebrietati contrarium scribit Aristoteles si umbilico adponatur, Sic enim opilantes fumositates uini, ad cerebrum pertingere non posse arbitratur, ut rationem seducant.*

Species Amethisti quinque notæ.

Ceterum sententia quinque) *Species Amethisti sunt multæ, sed quinq; magis notæ. Quarum prima Indica est, quæ absolutum purpuræ colorem refert, & optima est. Secunda quæ ad hyacinthum descendit, cuius colorem Indi Sacon, & gemmam Sacodion appellitant. Tertia quæ Paranitis dicitur in contermino Arabiæ reperibilis. Quarta uini colorem ostentat. Et quinta colorem cristalli accedit, albicãte purpuræ deiectu, quæ minime probatur, Plinius lib. 37. cap. 9. Tamen quasuis species probatas aiunt contra præstigiatorum imposturas, & aëris tempestates. Contra item lethargum, si cynocephali pilo aut hirundinis pluma traijciatur, solis aut lunæ inscripta nomenclatura.*

DE AN-

DE ANDRODAMANTA.

Cap. V.

De Androdamanta Alber. lib. 2. miner. tract. 2. cap. 1 Plin. lib. 37. cap. 10. Vincent. in specul. nat. lib. 9. cap. 41. Solinus cap. 45.

Androdamanta lapis formæ quasi tessera quadra,
Dicunt argenti ueteres perferre colorem,
Cuius durities quasi durities Adamantis.
Ipse maris rubri mixtus reperitur harenis,
Quem magus affirmat tantę uirtutis haberi,
Vt præsens animos possit sedare calentes.

SCHOLIA.

Androdamas) *Plinius huic lapidi nomen inditum, putat ab eo quod domare ac refrenare possit calentes, hoc est ira concitatos animos, libro. 37.*

DE ABSINTHO.

Cap. VI.

De Absintho Albertus libro 2. tract. 2. cap. 1. Isidorus de gemmis nigris. Pandectarius Absicton habet. Sed Plinius Apiston.

Absinthos nigri non ultima gemma coloris,
Ad gratam speciem rubeis interlita uenis,
Pondere maioris mensuram corporis ęquat:
Hęc simul admoto suscepit ab igne calorem,
Testantur calidam septem durare diebus.

SCHOLIA.

Plinius Apiston hunc lapidem uocat & incredibilem interpretatur, ab effectu nimirum, uidetur enim incredibile lapidis susceptum ab igne calorē ad septimū durare posse diem.

DE ABESTO, Cap. VII.

De Abesto Pli. lib. 37. cap. 10. Asbeston habet Solinus. Albertus lib. 2. Isidorus lib. 16.

Archadię tellus lapidem producit Abeston:
Ferreus huic color est, naturæ mira potestas,
Nam semel accensus cōceptos detinet ignes,
Extinguiq; nequit perducens perpeti flāma.

SCHOLIA.

Abeston in Veneris templo.

Producit Abeston) *Ex Abesto in Veneris templo quondam candelabrum fuisse scribit Isidorus, sic ardens ut nulla tempestate, nullo ue imbre extingui potuerit. Hunc Salamandræ plumam Albertus nominat, quod Salamandræ naturam referat.*

DE ALABANDINA, Cap. VIII.

De Alabandina Pli. lib. 36. cap. 8. ubi Alabandicum nominat, Anglicus lib. 16.

Est Asiæ regio quæ nomē habet Alabanda,
Fert Alabandinam, cuius lux æmula Sardi,
Iudicis ambiguum de lumine fallit acumen.

SCHO-

SCHOLIA.

Alabanda) *Est rubei coloris Alabanda, Sardio haud absimilis. Inuenitur tamen inter Hyacinthum & Berillum quandoq; media, Chalcedonium referens, sed in hoc differés, quod supercalefacta fundendo in uitrum potest formari, & pharmacis quæ sanguinem augent adhibita, utilis censetur, Plinio doctore.*

DE BERILLO,
Cap. IX.

De Berillo Pli. lib 37. cap. 5. Albert. lib. 2. tract. 2. cap. 2° Solinus cap. 65. Isidor. de gēmis uiridibus, Serapio cap. 198°

Conspicuos reddit sexāgula forma Berillos,
Quæ nisi sit hebes, his pallor inesse uidetur.
Eximios oleo similes lymphæ u'e marinæ
Esse uolunt, & eos probat harum gnara uetustas.
Hic lapis ad partes nostras descēdit ab Indis.
Hic & coniugij gestare refertur amorem,
Et se portantem perhibetur magnificare.
Dicitur & sese gestantis adurere dextram.
Infirmis oculis in quis iacet unda medetur,
Potaq; ructatus simul & suspiria tollit.
Et cunctos hepatis fertur curare dolores.
Istius esse nouem species uoluere magistri.

SCHOLIA.

Sexangula forma) *Poliuntur omnes sexangula figu-*

ra, hebeſcunt enim ni color ſurdus repercuſſu angulorum excitetur, ſic Plinius.

Hic & coniugij) *Id uerũ eſſe ſcribit Albertus, quum ſauinæ folia ſibi habeat ſubſtrata.*

Suſpiria tollit) *Tritus & liquoribus permixtus non ſolum anhelitus difficultate laborantibus, uerum hepaticis quoq;, & ſtomaticis, Dioſcoride teſte ſubuenit.*

Nouem ſpecies uoluere magiſt.) *Nouem ſpecies enumerant autores. Tamen Plinius ex his probatiſsimos aſſerit, qui uiriditate puri maris nitent, Hinc qui modicum pallent & Chryſoberillos dicunt, Tertio Chryſopaſios quos Marbodeus proprij generis eſſe ſcribit, Quarto Hyacinthizones, Quinto H[illegible]idos, Sexto Cerinos, Septimo Oleagenos qui ſunt coloris olei, Plinius lib. 37.*

DE CARBVNCVLO, Cap. X.

De Carbunculo Plinius lib. 37. cap. 7. Albert. lib. 2. tract. 2. cap. 5. Iſidorus lib. 16.

Ardentes gemmas ſuperat Carbunculus omnes,
Nam uelut ignitus radios iacit undiq; carbo,
Nominis unde ſui cauſam traxiſſe uidetur.
Antrax lapis. Lingua ſed græca lapis idem dicitur Antrax:
Huius nec tenebrę poſſunt extinguere lucẽ,
Quin flãmas uibrãs oculis nitet aſpicientũ.
Naſcitur in Lybia Troglodytarum regione,
Et ſpecies eius ter trinæ tresq; feruntur.

SCHO-

SCHOLIA.

Ardentes gemmas) *Ideo Philosophus hanc gemmam omnium gemmarum gnomonem dicit & regulam, Sed Plinius Opalum huic præponit, quod Opalus Carbunculum flamma uincat, Amethistum purpura, & smaragdum gramineo uirore, Albertus Carbunculum ad reliquas gēmas tanti facit, quanti aurum ad ferrum uel plumbum.*

Ter trinæ tresq́;) *Rerum periti uanas ponunt Carbunculi differentias. Sed tres potissimum in precio esse liquidò patet. Est enim Pyropus qui miræ magnitudinis & splendoris in Pega Indiæ oppido reperitur, sic tenebras irradians, ut quæuis, ac si clarus sol elucescat, in extremo uideas angulo, hunc marem dicunt. Cui proximus est qui dum lebeti imponitur cum aqua, luminis uice quoq; tenebras irradiat. Sed tertius uilior qui ex se non conspicuus est, sed aliunde splendorem mutuat, quem fœminam asserunt. Omnes tamen in hoc sunt autores, ut animos in gaudium excitet Carbunculus & uenenis resistat.*

DE CHRYSOLITO, Cap. XI.

De Chrysolito Plinius libro 37. capite 8. Albertus libro 2. tract. 2 cap. 3.

Auro Chrysolitus micat & scintillat ut ignis
Iste mari similis quiddā uiroris adumbrans,
Esse phylacterium fixus perhibetur in auro,
Contra nocturnos fortis tutela timores,
Pertusus setis si traijciatur aselli,

Dæmenas exterret & eos agitare putatur.
Traiectum læuo decet hunc gestare lacerto.
Aethiopes legimus nobis hãc mittere gẽmã.

SCHOLIA.

Chrisolytus ueteribus topazion.

Esse mari similem) *Gemmam quam nos Chrysolitum dicimus, ueteribus Topasium fuisse Plinius dilucidè his uerbis ostendit, Egregia etiamnum Topasio gloria est suo uirenti genere. Cuius similitudo ad succum porri dirigitur, quæ amplissima gemmarum, eademq; sola nobilium limam sentit. Nam cæteræ saxo aut cote poliuntur, quæ & usu atteritur, Hæc Plinius.*

Chrysolitum frigidissimam esse gemmam, Crystallumq; excellere id argumento est, quod sitim sub lingua febricitantis compescat.

Cardanus quindecim grana huius gemmæ epota, melancholicis auxilio esse compertissimum scribit, sed Venerem infringere si nuda corporis attingat. Chrysolitum tritum & potatum Asthma & orthopnæam, uniuersalibus præmissis, curare Albertus docet.

Esse phylacterium) *Thetel Iudæorum philosophus libro de sculpturis. Chrysolitum mulieris figura natura formatum inueniri ait qui phylacterium sit, hoc est custodia, qua Arioli & incantatores aduersus nocturnos utuntur timores & melancholiam.*

DE CHRYSOPRASO.
Cap. XII.

De Chrysopraso Pli. lib. 37. cap. 8. & 11. Solinus cap. 65. Albertus

Albertus libro 2. tract. 2. cap. 3.

Et Chrysoprason lapidē domus India mittit.
Hic porri succū referens mixtumq; colorem,
Aureolis guttis quasi purpura tincta renitet.
Quas habeat uires potui cognoscere nondū,
Sed tamē esse reor, nec est phas omnia nosse,

SCHOLIA.

Sed tamen esse reor) *Crysoprason uisum clarificare, cordi prodesse, auri sitim propellere, & ad cuncta bona perseuerantiam tribuere Dioscorides scribit.*

DE CHRYSOPASIO, Cap. XIII.

De Chrysopasio Pli. lib. 37 cap. 10. qui eum Chrysolampim nominat, Albertus Chrysopagion, Solinus cap. 42.

Aethiopū tellus lapidē Chrysopasion ædit.
Quem tenebræ produnt, occultant tempora lucis.
Noctibus igne micās, euanescet luce diurna,
Absq; nitore iacens auri pallore sepultus.
Hic quoq; naturæ mutatus cernitur ordo,
Nam quē lux celat, solito nox more reuelat.

SCHOLIA.

Mutatus cernitur ordo) *Fit in hoc lapide tenebrarum quædam reciprocatio, uelut in quercu putrefacta & nocticula, quarum omnium rationem ostendit perfectam Albertus in libro de anima.*

DE CHELIDONIO, Cap. XIIII.

De Chelidonio Dioscor. lib. 2. cap. 49. Pli. lib. 37. cap. 10. Vbi Chelidoniã uocat. Vincẽt. in specul. natur. lib. 9. cap. 13.

At Chelidonius lapis est quẽ gignit hirũdo,
Ventre gerens precium quo, digna sit ipsa necari,
Nec de fulgentũ numero lapis esse putatur,
Paruus & informis, sed nulli uiribus impar,
Præclaros quosuis lapides premit utilitate.
Huius sunt binæ species, geminiq; colores
Nam niger & rufus cœlo de uentre feruntur.
Cedit gestato lunatica passio Rufo,
Curat & insanos & languores diuturnos.
Facundos facit & gratos, multisq; placentes,
Ex lino facto decet hunc inuoluere panno,
Et sic in chela clausum portare sinistra.
At niger in panno pacto gestatus eodem,
Ad finem dignum suscepta negotia ducit.
Obsistitq; minis & regum mitigat iras,
In panno croceo lini subtegmine texto,
Iste lapis positus febres extinguere fertur,
Et simul humores cõpescere quoq; furores.

SCHOLIA.

At Chelidonius lapis est). *Chelidonium lapidem ab hirundine, quam Chelidonam græci dicunt nominari Dioscorides ait, quod in uentriculo reperiatur hirundinis. Vnde*

quoq;

quoq; herbam nomen habere quidam uolunt Chelidoniam quam uulgo Schelkrut corrupto nomine appellitant. Nam Schuualmkrut potius nominanda foret, quod hirundines hac herba pullis suis uisum dare compertum habe. m s.

Paruus & informis) *Notandum gemmas neq; nitore neq; magnitudine æstimandas. Licet enim minutulus sit & deformis Chelidonius, tamen natura, quæ nusquam sibi in creatis non constat, quod magnitudini dempsit & nitori, uiribus & uirtuti adiecit. Quemadmodum in Thideo quoque Homerico factitatum legimus. De quo Naso in carmine obscœno sic:*

Vtilior Thideus, qui, si quid credis Homero
Ingenio pugnax, corpore paruus erat.

Cæso de uentre) *Reperitur lapis ille in Iecinore uel stomacho hirundinis, si mense Augusto ante plenilunium prima fœtura priusquàm terram attingat, aperiatur Dioscorides.*

Ex lino facto decet) *Vt propriæ uirtutis compos habeatur Albertus, in uituli corio seu cerui aluta conseruandum docet.*

DE CORNEOLO, Cap. XV.

De Corneolo Serapio aggre. cap. 400. Alber. lib. 2. tract. 2. cap. 3. Anglicus 16.

Sed neq; Corneolum lapidem numerar pin (gebit,
Qui licet obscurũ uideatur habere colorem,
Non spernanda tamen huic creditur insita, uirtus.

Nam lapis hic digito collo'ue gerentis adhærens,
In disceptando surgentes mitigat iras.
Qui lauaturæ carnis par esse uidetur,
Sanguinis ex membro sistit quemcumque fluorem,
Præcipue talem patitur si fœmina fluxum.

SCHOLIA.

Sed neq; Corneolum) *Hic lapis si multum rubeat, Sardius uocatur: si dilutius, Corneolus Reperitur in Fluuio sui nominis ut scribit Vincentius. Quidam tamen in aliquibus rheni partibus reperibilem fatentur.*

Horum multitudinem filios Israhēl in deserto tàm affabre sculpsisse Anglicus docet. ut nemo huiusmodi artis imitationem fuerit ausus deinceps aggredi. Quod uerisimile uidetur. Nam ob tria Corneolus, Sardius, & Sardonix, sigillis sunt aptissimi. Quia ceram conuellere nesciunt, & tenaces sunt aut mediocris duriciei, atq; humore nō hebetantur extraneo.

DE CALCOPHONO. Cap. XVI.

De Calcophono Plin. lib. 37. cap. 10. Solinus cap. 50.

Calcophonos pulsata refert tinnitibus æra,
Qui si tractetur reuerenter corpore casto,
Vocis dulce melos aiunt conferre gerenti,
Et ne raucescant liquidas defendere fauces,

Hic etiam nigrũ perhibetur habere colorem.

SCHOLIA.

Vocis dulce melos) *Quod fortem & claram uocem gerenti tribuat Calcophonos, tragœdis Plinius aptũ scribit, qui magno clamore in palestra opus habeant.*

DE CHRYSOLECTRO, Cap. XVII.

De Chrysolectro Pli. lib. 37. cap. 3. & Aristot. in lapidario.

Esse Chrysolectros similis describitur auro,
Cuius ad electrum color inclinare uidetur.
Hic matutinis uisu iucundior auris,
Dissimilem speciẽ post aspicientibus offert.
Cuius materies rapidissima dicitur ignis,
Nam cito uicinus correptus flagrat ab igne.

SCHOLIA.

Esse Chrysolectros) *Chrysolectron Charabe citrinum dicimus geler Agstain, olim glesum, quod instar uitri pelluceat natiua lingua, sed corrupte, Germani uocabant, Glas enim dicendum erat.*

Chrysolectron collo alligatum febribus mederi narrant magi, tritũ cũ rhodolæo auriũ ex crasso humore uitijs, cũ Attico melle tenebricosis oculis, & cacostomaticis ex nimio humore.

DE CHALAZIA, Cap. XVIII.

De Chalazia Pli. 37. cap. 11. Albert. lib. 2. tract. 2. cap. 7.

Sed

Sed male ibidem Gelosia scribitur, Solinus cap. 50.

Est quæ candorem fert grandinis atq; figurã,
Ictibus omnimodis inuicta Chalazia gẽma,
Cuius naturæ uis tanta probatur, ut omni
Tempore sit frigida, nulloq; calescat ab igne.

SCHOLIA.

Nulloq; calescat ab igne) *Est tantæ frigiditatis ut ab igne nunquam calefieri possit. Causam Albertus nimiam pororum scribit constructionẽ, quæ ignem ingredi non permittat.*

Animos nimium ira calentes extinguere idem docet hanc (gemmam.

DE CHELONITE,

Cap. XIX.

De Chelonite Pli. 37. cap. 10. Vbi Cheloniam nominat Albertus lib. 2. cap. 3. perperam Celontem scribit, Vincentius lib. 9. cap. 54.

Indica testudo lapidem mittit Cheloniten,
Gratum purpureo, uarioq; colore nitentem.
Quem si sub lingua loto quis gesserit ore
Posse, magi credunt, hunc diuinare futura,
Orto mane die sextam duntaxat ad horam.
Tẽpore quo lunæ succrescẽs cernitur orbis.
Sed luna prima lapidis prædicti potestas,
Totius fertur spacio durare diei.
Quintæ post decimam concordant tempora primæ,

Et de-

Et detrimento lunaris tempore toto
Ante diē lapidi tantum manet illa potestas,
Est etiam nulli lapis hic obnoxius igni.

SCHOLIA.

Indica testudo) *Testudines Indicæ ex quibus hij lapides emergunt, tantæ sunt magnitudinis, ut singularum superficies habitabiles casas integant. Atq; inter insulas rubri maris præcipue his nauigent cymbis, Dentes non habent, sed dentium loco sunt illis rostri margines acuti, suprema parte inferiorem claudente pixidum more, pariunt oua auium ouis similia ad ducentena numero. Hæc Plinius lib. 9. cap. 10.* Indica testudo qualis.

Magi credunt) *Hunc lapidem Plinius fabulosum existimat, ac magicis quibusdam inuentis connumeratum gemmis.*

DE CORALLO, Cap. XX.

De Corallo Auicenna cano. 2. tract. 2. cap. 124. Scrap. agg. cap. 100. Dioscor. lib. 5. cap. 93. Plinius lib. 36. cap. 19. & lib. 15. cap. 2. Albert. lib. 2. tract. 2. cap. 3. Isidorus de gemmis rubeis, & Ouidius 4. transfor.

Corallus lapis est dū uiuit in æquore uimē,
Retibus auulsus uel cæsus acumine ferri,
Aere contacto fit durior & lapidescit,
Quique color uiridis fuerat modo, puniceus fit.
Et uelut arbusti ramusculus esse uidetur,

Circa ſemipedem uix longior inueniendus,
Ex quo ſingũtur geſtamina cõmoda multis,
Quippe ſalutaris geſtantibus ipſe probatur.
Illius, ut dixit, Zoroaſtes mira poteſtas,
Et ſicut ſcribit Metrodorus maximus autor,
Fulmina, Thyphonas, tẽpeſtatesq́ repellit,
A rate, uel tecto, uel agro quocunq; geratur,
Aut in uinetis aſperſus & inter oliuas,
Aut à ruricolis cum ſemine iactus in agros,
Grandinis auertit calamis contraria tela,
Multiplicans fructus ut fertilitate redundẽt,
Vmbras dæmonicas & Theſſala monſtra re-
pellit,
Introitus præſtat faciles, finesq́ ſecundos,
Collo ſuſpenſus pellet de uentre dolorem.

SCHOLIA.

Corallus) *Corallus nos dicimus, ueteres Corallium dixere. Arabes Baſad, Græci* λίθοδενδρον *quaſi lapidem arboreum, quia maris creditur eſſe planta, quæ in lapidem cum ex profundo maris fuerit educta circumfuſo aëre, ueluti candens ferrum aquæ merſum, ſolideſcat.*

Thyphonas) *Thyphonas uocamus fumigantes globos & figuras nubium ſine igne, Plinius lib. 2. cap. 48.*

Theſſala monſtra) *Veneficarum incantamenta intelligit, quæ in Theſſalia florent. propter Medeam Iaſonis uxorem, ſicut Naſo ſcribit ſexto Transformationum.*

De uentre dolorem) *Galenus quendam ſe à ſtomachi uitio*

…i uitio saltem Coralli à collo pendentis adminiculo liberas… scribit, Quod etiamnum Auicenna facit 2. cano. 1. tract. cap. 124. Unde materculariũ quoq; ritus inualuit: ut infan…lis, ne epilentici fiant, cor stomachi Corallo integant. Matres cur infantulis corallio utantur.

Hunc quidam uatem nominant, quia si nuda corporis tan…at, pallescat, si gestanti quid periculi aut morbi incumbant, …dduntq; causam, quod uapor ille qui nondum molestiam ho…mini affere potest, substantiam teneriorem lapidis affligat, & patiatur gemma, quod homini ferendum erat.

DE CALCEDONIO, Cap. XXI.

De Calcedonio Albert. lib. 2. cap. 3. Isidorus libro 16.

Calcedon lapis est hebeti pallore refulgens,
Inter Hyacinthũ medioximus atq; Berillũ,
Qui si pertusus digito colloue geratur,
Is qui portat eum perhibetur uincere causas,
Hæc species lapidis tantũ tricolor reperitur.

SCHOLIA.

Vincere causas) *Addit Albertus Calcedonium aduersus dæmonum illusiones & imaginationes à melancholia progenitas, ualde utilem.*

Tricolor species) *Primus enim Calcedonij color Saphirinus est, secundus fuscus & pallidus modicum albescens. Tertius permixtus rubeo, sic Guil. de conchis.*

Reperitur) *Reperitur apud Nasamones in Aphrica & inter Basileam & Argentinam Isidoro referente.*

DE CE-

DE CERAVNEO,

Cap. XXII.

De Ceruneo Plinius lib. 37. cap. 9. qui Ceraunean uocat. Anglicus lib. 16.

Ventorum rabie cum turbidus æstuat aër,
Cum tonat horrendum, cum fulminat igne,
us æther.
Nubibus illisis cœlo cadit iste lapillus,
Cuius apud Græcos extat de fulmine nomē.
Illis quippe locis quos cōstat fulmine tactos.
Iste lapis tantum reperiri posse putatur.
Vnde Ceraunеos est græco nomine dictus
Nam quod nos fulmen græci dixere Cerau-
num.
Qui caste gerunt hunc à fulmine nō ferietur,
Sed neque nauigio per flumina uel mare
uectus.
Turbine mergetur, nec fulmine percutietur.
Ad causas etiam, uincendaq; prælia prodest,
Et dulces somnos & dulcia somnia præstat.
Huic dantur binæ species, totidēq; colores.
Cristallo similem Germania mittere fertur,
Cœruleo tantum infectum, rutiloq; colore,
Mittit & Hispanus similem fulgore Pyropi.

SCHOLIA.

Germania mittere fertur) *Plinius habet Carma-*
nia, quæ

nia, quæ est regio orientalis prope Indiam & mare rubrum, Strabo Geograph. lib. 3.

Sotacus apud Plinium libro 37. cap. 9. Cerauneos aliquot esse securibus similes tradit, & his liceat expugnare urbes & classes, uocariq; Betulos. Aliquos etiam rotũdos quibus nulla insit uirtus. Tamen Isidorus eandem uim utrosq; habere asserit. Betulus.

DE CRISTALLO,

Cap. XXIII.

De Cristallo Plinius lib. 37. cap. 2. Albertus lib. 2. Solin. cap. 24. Isido. lib. 16. cap. 13.

Cristallus glacies multos durata per annos,
Vt placuit doctis qui sic scripsere quibusdã
Carminis antiqui, frigus tenet atq; calorem.
Pars negat, & multis perhibent in partibus orbis
Cristallum nasci, qua nec uis frigoris ulla est,
Nec glacialis hyems nunquam uiolasse probatur.
Sed certum cunctis, nec stat uiolabile tanq̃.
Quod lapis hic soli subiectus corripit ignẽ,
Admotosq; sibi solet hic accendere fungos.
Hunc etiam tritum quidam cum melle propinant
Matribus, infantes quibus asśignãtur alendi,
Quo potu credunt implerier ubera lacte.

SCHOLIA.

Vt placuit doctis) *Potissimum Senecæ qui tertio libro naturalium quæstionum, uigesimo quinto capite, uerum* κρύσαλλον. *id esse per Græcorum idioma probat, dum* κρύσαλλον *non tantum lapidem sonare ait: uerum & glaciem ex qua fieri creditur. Arbitratur enim cœlestem aquam minimum in se terreni habentem, longioris frigoris pertinatia, magis ac magis inspissari, donec omni aëre excluso & humore, indurescat, ut lapis efficiatur. Senecæ suffragatur Aristoteles & Aulus Gellius noct. Attica. lib. 19. cap. 5. Et Plinius qui pertinatior & mordicus ferè illorum tuetur opinionem. Quoniam addit nec alibi Crystallum reperiri, quàm ubi maxime hybernæ niues algeant, libro 37. cap. 2.*

Pars negat) *Si quis Solinum de mundi legat miraculis, in regionibus quoq; Crystallũ inueniri sentiet, ubi solis calor nimium æstuet. Cui etiamnum Arnoldus de uilla noua uir magnus eruditione subscribit: Nam Crystallum terrestri potentia, congelatæ aquæ instar, indurescere ait: Idq; exemplo esse quod in aurifodinis sæpe reperiatur hæc gemma, in corpore rude argenteũ habens, uel terræ glebam, quæ ob id non uitiosa habeatur mangonibus, sed rarioris exempli. Sicut in* Agyrta quidam Alsatiæ ein uuyn lader. *Alsatia uetulum quendam in pago nouimus agyrtam aut seplasiarium, uinis uendendis & quadrigis imponendis præsidem, inertem rusticum. Cui Crystallus est, aquam cum tenui nigro innatam habens, qui dum inuersus, nigrum, ut leue, ascendit. Vnde multis imponit, deierat enim cacodæmonem se inclusum habere, Indeq; archana scire & nemini cognita,*

gnita. Propter quod adhunc gregatim stolida plebs accedit, ut de furtis, de morbis, morborum causis, & sanctis uindicibus multa experiatur. Vbi saltem huius lapidis adminiculo, rei ablatæ furem, quem minime nouit, indicat. morbum, quē nescit, fatetur, & sanctum uindicem, qui nullus est, propalat. Si quis dolum sciens, dixerit, cur sic stolidis imponat, Vespasiano, inquit, Lucri odorem suauem ex qualibet re, Inscius dominum intueri abyssos.

Cum Vespasiani dictū.

Accendere fungos) *Id uerum esse in frigido Crystallo Plinius docet.*

DE DIADOCHO, Cap. XXIIII.

De Diadocho Plinius 37. cap. 10. Albertus lib. 2. tract. 2. cap. 4. Sed male ibidem scribitur Diacodos.

Diadochos perquam responsa petentibus aptus,
Dæmonis effigies uarias ostendere fertur,
Nec lapis est alius qui fortius euocet umbras
Sed si defuncto quis forsan applicet illum,
Protinus asseritur solitas ammittere uires,
Namq; lapis sacer est, & quæ mors sternit abhorret.
Hunc autem perhibent similem fulgore Berillo.

SCHOLIA.

Euocat umbras) *Ex sepulchris umbras euocandas*

crediderunt ueteres nostra religione nondum iniciati, uel gemmarum ui magica arte cum astronomica præparatarum. Vel suffumigationum potentia sine gemmis, sub opportunis stellarum influxibus factarum, Aut fascinationum ualore cum collyrijs, unctionibus, alligationibus, certis coloribus, certis locis, & cantibus animæ imaginatiuam, spiritalemq; harmoniam excitare potentibus. Carminibus quoq; stygijs, inuocationibus itē infernalibus & immolationibus, Legimus enim apud Lucanum in sexto libro Erichthonem maleficam, sic mortuum quendam ex tumulo resuscitasse. Qui sexto Pompeio omnem Pharsalici belli euentum prædixerit. Et Herculem sic Alcestem Admeti regis Thessaliæ uxorem, quæ in posterum diu uixerit restituisse. Et Tyanensem Apollonium puellam mortuam reuocasse, atq; Phytonissam, si sacra prophanis miscere liceat, Samuelis umbram reddidisse.

Qui mortui resuscitati.

In Phygalia Archadiæ ciuitate singulares in hoc destinati erant sacerdotes, rerum sacrarum peritissimi, ut uita functos ex tumulis per Necyomāciā quæ est Necromancyæ species euocarent, harum rerum mentionem facit Naso in amoribus.

Phygaliç sacerdotes.

Euocat antiquos proauos atauosq; sepulchris
Et solidam longo carmine findit humum.

DE DIONYSIA, Cap. XXV.

De Dionysia Plin. 37. Albert. 2. cap. 4. Vincent. in specul. natural. 9. cap. 65.

Nigra micat rubeis Dionysia consita guttis,
Hanc

Hanc in aqua tritā uinum fragrare loquūtur,
Et tamen ebrietas ipsius odore fugatur.
In quo naturæ solito nihil ordine currit.
Dum lapis è lympha uini producit odorem,
Quamqꝫ citare solet uinum, fugat ebrietatē.

SCHOLIA.

Dionysia) *A' Dionysio hoc est Baccho dicta est hæc gemma, quod uini odorem referat.*

DE AETHITE,

Cap. XXVI.

De Aethite Galen. de facile acquisibilibus cap. 18. Serap. aggre. cap. 402. Dioscor. lib. 5. cap. 100. Plin. 37. cap. 11. & lib. 10. cap. 3. Alber. lib. 2. tract. 2. cap. 6. Solinus cap. 50. Diodorus libro 5.

Inter præcipuos lapides numeratur Aethites,
Quē petit extremis orbis Iouis ales ab oris
Custodem uidi, defensoremqꝫ futurum,
Quo ualeat pullis dubios auertere casus.
Continet hic alium prægnātis more lapillū,
Creditur ergo potens prægnantibus auxiliari,
Ne uel abortiuum faciant, partu'ue laborēt.
Appensus læuo solito de more lacerto,
Confert præterea gestanti sobrietatem.
Auget diuitias, & amari cogit habentem,

Victoremq́ facit, populiq́ fauoribus ornat.
Incolumes pueros dat uiuere siue puellas,
Atq caducorum fertur prohibere ruinas,
Si quis suspectus tibi sit de fraude ueneni,
Tuq probare uelis sua num sit iniqua uoluntas.
Participem mēsæ quem formidas adhibeto,
Pulmento posito cui sit submersus æthites.
Si fraus corde subest, tentās glutire nequibit
Si tuleris lapidem cupidè gustata uorabit,
Puniceum lapis hic memoratur habere colorem:
Oceaniq́ latens in littoribus reperitur,
Aut aquilæ nidis aut Persarum regione,
Quem gemini Pollux Castorq tulisse ferantur.

SCHOLIA.

Aethites unde nomen. Aethites) *A' colore aquilæ, quæ cauda est candicante, nomen habet æthites, autor est Plinius.* Ἐτ[illegible] *enim aquilam sonat, unde aliquibus aquileus dicitur.*

Iouis ales) *Inter aues sola aquila non sentit fulmen, Vnde alitem, armigeramq́ Iouis poëtæ fabulantur, quemadmodum Plinius lib. 2. cap. 55. & lib. 3. cap. 10.*

Custodem uidi) *Albertus nido adhiberi scribit hanc gemmam, ut ouis aquilinis quæ nimium feruent, temperiem inducat. Alij tamen ad exactam pullorum formationem conferre testantur.*

Neuel

Ne uel abortiuum faciant) *Autori cõsentit Galenus, qui locos muliebres mundificare testatur hanc gemmam, qui non mundificati, plærumq; causa sunt abortus, A Venere & Luna id contingere Diurius edocet quarto capite sui Scrinij, de complexionibus & complexionatis.*

Aethites quadrifariam diuidit Plinius, Ait enim Aphricanum esse pusillum ac mollem, intra se uelut in aluo habentem argillam, suauem, candidam atq; fricabilem fœminei sexus. Hinc Arabicum, durum, gallæ similem, subrutilum & quoq; prægnantem, Tertium Cyprum nominat, colore in Aphrica nascenti propinquum, maiorem tamen, magisq; dilatatum. Sed quartum Raphiusium prope Leucadem reperibilem, Plinius lib. 37. cap. 21. Aethitis quatuor genera.

DE ENHYDRO,
Cap. XXVII.

De Enhydro Plinius lib. 37. cap. 11. Albertus lib. 2. cap. 5. Solinus cap. 50.

Perpetuis fluctus lachrimis distillat Enhydros,
Qui uelut è pleni fontis scaturigine manant,
Cuius naturæ graue sit deprendere causam,
Nam si decurrit lapidis substantia, quare?
Non minor afficitur, uel non omnino liquescit?
Sin res exterior descendat ad interiora
Vt semper refluat, cur se nõ impedit ipsum?
Scilicet ingrediens contrarius egredienti.

SCHOLIA.

Enhydrus ab aqua.

Enhydros) *Enhydros ab aqua nomen habet, aqueus enim est rotunditatis absolutæ, candore leuis, ad motum aliquid in se habens uelut in ouis liquor sentitur, Plinius.*

Cur se non impedit ipsum?) *Difficile est causam asignare quod ingrediens res, non impediat egredientem, Tamen philosophus causam ostēdit, nimiam quippe frigiditatem, quæ aërem tangentem lapidem, continuò in aqueam mutet substantiam, id quod etiamnum in alijs item compareat lapidibus politis.*

DE GAGATE,

Cap. XXVIII.

De Gagate Galen. de simp. medic. lib. 9. cap. 8. Auic. can. 2. tract. 2. cap. 324. Dioscor. lib. 5. cap. 99. Plin. lib. 36. cap. 19. Albert. lib. 2. cap. 7. Solinus cap. 34.

Nascitur in Lycia lapis & prope gemma Gagates,
Sed genus eximiū fœcūda Britannia mittit.
Lucidus & niger est, leuis & læuissimus idē,
Vicinas paleas trahit attritu calefactus,
Ardet aqua lotus, restinguitur unctus oliuo,
Prodest gestatus tumidis intercute lympha
Et dilutus aqua dentes firmat labefactos.
Per suffumigium mulieri menstrua reddit,
Accensus prodit fumi nitore caducos,
Effugat immites simili ratione Chelydros,
Euersos uentres iuuat & præcordia tensa,

Inde

Inde dæmonibus contrarius esse putatur.
Vincit præstigias & carmina dira resoluit,
Et solet, ut perhibent, deprendere uirginitatem.
Prægnans potet aquam triduo qua mersus habetur,
Quo uexabatur partum cito libera fundit.

SCHOLIA.

Nascitur in Lycia) *Apud Plagyopolim Lyciæ ciuitatem in hostijs fluminis quod Gagam uocant, hunc lapidem Dioscorides reperiri scribit, indequé nomen habere idem testatur.* Plagyopolis in Lycia.

Vnctus oliuo) *Quod autor Gagati adscribit, Nicander græcus Threiceo lapidi attribuit, Sed Auicenna duo capita facit distincta de Gagate & Threiceo lapide.*

Præcordia tensa) *Diaphragma intelligit, membranulam quæ cor ab intestinis separet, quam aliqui septum transuersum nominant.*

Vincit præstigias) *Id est magicas incantationes per quas, ut Seneca scribit, messes in agros præstigiatores inferre possunt, sicut Maro hoc uersiculo ostendit:*

Atq; satas aliò uidi traducere messes.

Carmina dira) *Hoc est phantasmata ueneficarum, qualia pasim apud poëtas licet inuenire, maxime tamen apud Vergilium & Lucanum.*

Deprendere uirginitatem) *Quia si hic lapis in scobem redigatur, uirginiq; cum liquore hanc sorbendum de-*

deris, si deflorata est, statim urinam facit. si minus, hanc ad iustum tempus retinet, Alberto scribente.

DE GAGATROMEO.
Cap. XXIX.

De Gagatromeo Albertus. lib. 2. cap. 7.

Est diuersi color quem dicunt Gagatromeũ,
Pelli capreoli similis lapis esse refertur,
Quē qui portarit dux pugnaturus in hostē,
Hostem depulsum terraq; mariq; fugabit.
Illius Alchites ope multa pericula uicit,
Succubuit, quoties lapidem nō sustulit illũ.

SCHOLIA.

Pelli capreoli) *Per capreolum capram syluestrem intelligitur.*

DE GALACTITE,
Cap. XXX.

De Galactite Auicen. secundo canone 407. cap. Dioscor. lib. 5. cap. 100. Plin. lib. 37. cap. 10. Solinus cap. 12.

Hunc lapidem cineri similē Galactita dicũt,
Quem mulsa tritũ lac multiplicare bibenti.
Si tamen ante cibos fuerit post balnea sumptus,
Hunc ouis ex grauidæ lana traducere filó
Pertuso, lapidem decet & circundare collo
Sic se portantis fœcundat ubera lacte,

Dat facilem partum simili ratione ligatus
Ad fœmur illius quæ parturiendo laborat.
At si mundato circumspargatur ouili,
Cum sale mixtus aquę solis redeũtis in ortũ,
Lacte replentur oues, scabiesq; fugatur ab illis.
Preterea tantis ueteres hunc laudibus ornãt,
Vt bona cuncta putent solum præstare gerenti.
Quæ simul à reliquis cuncta uirtute darẽtur
Sed turbat mentẽ, si clausus in ore liquescat.
Hunc mittit Nilus, producit & hunc Achelous.
Lactis dat succum tritus, lactisq; saporem.

SCHOLIA.

Galactita) *Est lapis colore saporeq; lac accedens, inquit Plinius. Vnde Auicenna lacteum. Dioscorides lactarium, complures Lætheum nominant, quod præterita mala in obliuionem ducat.*

Achelous) *Achelous fluuius est Ionium irrumpens sinum, Strabo libro septimo.*

DE HIERACITE, Cap. XXXI.

De Hieracite Plin. lib. 37. cap. 10. Albertus lib. 2. cap. 7. Anglicus lib. 16.

Et Hieracitem uetus experientia laudat,

Iste

Iſte colore niger, ſuperat uirtute colorem,
Quem prius abluto ſi quis geſtauerit ore,
Dicere mox poterit quid de ſe cogitet alter.
Huic quoqꝫ ſemper ineſt imperatoria uirtus,
Quo nequeat mulier quicquam prohibere
petenti.
Cuius ſic uirtus perhibetur eſſe probanda:
Muſcis expoſitum corpus nudato gerentis,
Lactis cõmixto mellisqꝫ liquore perunctũ,
Intactum cupido miraberis agmine linqui,
Si lapidem tuleris facto grege ſpicula figent,
Imbutamqꝫ cutem figunt per uulnera mille.

SCHOLIA.

Et Hieraciten) *Hieracites à colore accipitris nomẽ habet. Vel quod miluinis quaſi nigricet plumis Plinio ſcribente.*

DE HIENIA,
Cap. XXXII.

De Hienia Plinius 37. cap. 10. Albertus libro 2. cap. 8. Solinus cap. 39.

Tollitur ex oculis lapis extollendus Hienæ,
Dictus Hienia ueteres, ſi credere dignum,
Fatidicum numen memorant inferre gerẽti,
Quo queat imbutus prędicere quæqꝫ futura
Sub lingua lotus, ſi contineatur in ore.

SCHOLIA.

Tollitur ex oculis) *Ex fronte Ariſtoteles ait ſexto*

libro animalium, capite trigesimo secundo.

DE HELIOTROPIA,
Cap. XXXIII.

De Heliotropia Plinius 37. cap. 10. Albertus libro 2. cap. 5. Solinus capite 39.

Ex re nomen habens est Heliotropia gemma
Quæ solis radijs in aqua subiecto Batillo,
Sanguineum reddit mutato lumine solem,
Ecclysimq; nouam terris effundere cogit,
Deniq; post modicum uas ebullire uidebis,
Aspergiq; foras subitæ scaturigenis imbrẽ,
Vt fit cum nimbos distillat turbidus aẽr,
Imbres de cœlo uocat, astringitq; serenum.
Sed quoq; gestanti dat plurima uaticinari,
Atq; futurarum quædam prænoscere rerum.
Nosq; bonæ famæ quibus est data laudibus ornat,
Seruat & incolumes producens tẽpora uitæ,
Sanguinis astringit fluxum, pellitq; uenena.
Nec falli poterit lapidem qui gesserit illum,
Tot bona diuino data sunt huic munere gemmæ,
Cui tamẽ amplior his cõcessa potẽtia fertur,
Nam si iungatur eiusdem nominis herba.
Carmine legittimo, uerboq; sacrata potenti,
Subtrahit humanis oculis quemcumq; gerentem.

Hanc

Hanc nunc Aethiopes, nunc Cyprus, & Aphrica mittit,
Sanguinis aspersum guttis similemq; Smaragdo.

SCHOLIA.

Ecclypsimq; noua) *De Heliotropia Aethiopica scribit autor, quæ etiam extra aquam, speculi modo solem accipit, deprehenditq; defectus lunares Plinio asserente.*

Atq; futurarum) *Propter hoc pontifices qui olim à sacris erant hac utebantur gemma, præsertim in Idolorum festis, Albertus inquit.*

Subtrahit humanis) *Istam de hac gemma opinionem Plinius magorum nominat impudentiam.*

Eiusdem nominis herba) *De Heliotropia herba Galenus 8. simpl. cap. 97. & Dioscor. lib. 2. cap. 121.*

DE HEPHESTITE, Cap. XXXIIII.

De Hephestite Plinius lib. 37. cap. 10. Alber. lib. 2. cap. 6.

Nascitur in bimari preciosior ære Corintho
Dictus Hephestites rutilãs lapis & rubicũd⁹.
Qui si feruenti fuerit coniectus aheno,
Ignibus exultans prius illico sistitur unda
Frigida, post modicũ lapidis uirtute futura,
Fructibus è terræ uolucres arcere locustas.
Et nebulas steriles & grandinis improba fertur.

Verbera nec turbo, quos ꝑtegit iste, nocebit,
Ad solem positus radios emittit ut ignis.
Mirantes oculos præstringens luce chorusca
Accensas itidem compescit seditiones,
Et tutum seruat dubia sub sorte gerentem,
Pectore sed memori fixũ teneamus oportet,
Qua cor parte iacet lapides hos esse geren-
dos.

SCHOLIA.

Præciosior ære Corintho) *Aes Corinthum ex antiqua laudatur gloria Plinio teste lib. 4. capite 2. Cuius tria recenset genera, Candidum quod nitorem ferè argenti habet, Alterum in quo auri fuluus color cernitur. Tertium in quo æqualis temperies omnium sit.*

Sistitur unda) *Maximam id frigiditatem significare Albertus scribit.*

Et nebulas steriles) *Nebulas ab effectu steriles dicit. Nam rubiginem quam Plinius maximam segetum pestem nominat, conficiunt nebulæ, Potissimum si in roscido tractu aut conuallibus seu locis perflatum non habentibus oriantur. Hanc pestem Romani ferijs deprecati sunt quas Rubigalia dixerunt septimo Calend. Maij celebrandas. De his multa Plinius libro 18. cap. 17.*

DE HAEMATITE, Cap. XXXV.

De Hæmatite Auic. 2. cano. cap. 241 Galen. ad paternia. cap. 157. Dioscor. lib. 5. cap. 97. Serapio aggre. cap. 411.

Plinius

Plinius lib. 36 cap. 20. & lib. 37. cap. 10. Solinus cap. 42.

Sumpsit Hæmatites græcum de sanguine nomen
Naturæ lapis humanæ seruire creatus,
Stiptica cui uirtus permulta ꝓbatur in esse.
Nam palpebrarum super illitus asperitatem
Et uisus hebetes pulsata caligine sanat,
Eius ramentis si glarea mixta sit oui,
Succo dilutus quem punica mala remittunt.
In medicinali ueluti collyria cote,
Vel resolutus aqua iuuat hos qui sanguinis ore,
Guttas emittunt, & qui linit hulcera sanat.
Potatus stringit patitur quæ fœmina fluxũ,
Carnes crescentes in uulnere pulueris huius
Vis premit, & uentrem retinet sine more fluentem.
Vino dilutus ueteri bibitusq́ frequenter,
Serpentis morsus uel quod fit ab aspide uulnus.
Egregie curat resolutus aquis & inunctus.
Mixtus melle potest oculos sanare dolentes.
Vesicæ lapidem bibitus dissoluere fertur,
Hic ferrugineo rufoue colore notatur,
Aphrica mittit eũ, sed Aethiopes Arabesq́.

SCHOLIA.

Aphrica mittit eum) *Recenset Plinius Hæmatitis genera*

gis genera trigesimo sexto libro, Sed quidam Hispanum & Germanicum adijciunt, Hispanum duriorem & meliorem allegantes Germanicum planè mutilem.

Solent hunc Mangones adulterare cum lapide quem scissum uocant, sed modum per quem præcaueri possit Dioscorides ostendit libro 5.

DE HEXECONTHALITO, Cap. XXXVI.

De Hexeconthalito Plin. lib. 37. cap 10. Albert. cap. 5. Solinus 41.

Hexeconthalitos lapis ex re nomē adeptus,
Qui sexaginta modico gerit orbe colores,
Corporis exigui numero dispendia supplēs,
Dum tot gemmarum fert gemmula sola decorem,
In Lybia lapis hic reperitur apud Troglodytas.

SCHOLIA.

Hexeconthalitos) *Obest neruis & oculis hæc gemma, teste Alberto.*

DE HYACINTHO, Cap. XXXVII.

De Hyacintho Auicen. de uiribus cordis, Serap. aggre. cap. 389. Plinius 37. cap. 9. Albert. cap. 8. Solinus 42.

Iacinthi species docti tres esse loquuntur.

Nam ſunt Granati, ſunt citrini, Venetíq́;.
Confortatiuæ cuncti uirtutis habentur,
Triſtitiamq́; fugant, & uanas ſuſpiciones,
Granatos præfert gemmarũ quiſq; peritus,
His rufus color eſt & rarius inueniuntur.
Cœruleus Veneto qui protinus aëra ſentis.
Nubilus obſcuro, rutilans clarusq́; ſereno,
Optimus huic tenor eſt quem non depreſſior æquo.
Obſcurat ſuccus aut rarus perſpicuum dat,
Sed flos purpureus mixtum componit utrunque,
Hic & in os miſſus plus frigidus eſſe putatur,
Duriciæ ſolidæ cœdi ſculpiq́; recuſat.
Fragmentis tantũ ſuperabilis eſt Adamantis
Pallida citrinos facies probat inferiores.
Sed quodcunq; genus collo ſuſpẽdere poſſis
Vel digito portes terras ſecurus obibis,
Nec tibi peſtiferæ regionis cauſa nocebit,
Sed magis hoſpitibus cenſebere dignus honore,
Iuſtaq́; ſi qua petes nullam paciere repulſam,
Aethiopes nobis tranſmittunt hanc quoq; gemmam.

SCHOLIA.

Granati) *His ut color melior quia puniceus, ita precium maius, quia firmiores. Nam prunis additi magis rubent, ſed*

lentis

...antis raro excedunt magnitudinem. Citrini maiores reperi-...ntur, sed igne obscurantur, Veneti cæruleo colore, ignis pla-...æ impacientes, unde uiliores quoq; habentur.

(Confortatiuæ uirtutis) *Auicenna tertio cano. ca-...ite de uiribus cordis Hyacinthum penitus cordialem asserit, ...irituiq; uitali commodum. Inde nimirum quod Melancho-...iam fugat & tristitiam, quæ est spiritus contractio uel eius-...em paucitas seu obscuritas Cardano teste 7. subtilitatum.* Tristitia quid.

(Nec tibi pestiferæ) *Diurius per occultam uirtutem ...Iouis sigillo hanc gemmam infecto aëri & uenenis resistere ...utat, secundo libro sui Scrinij capite de complexionibus & ...omplexionatis. Et Serapio quem Ioannem Damascenum ...uidam uocant, à fulgure adeò tutos esse gestantes Hyacin-...hum ait, ut etiam cera quæ illius cœlatura est impressa, ean-...dem retineat uim.*

DE IASPIDE, Cap. XXXVIII.

De Iaspide Galen. 9. simpl. cap. 11. Dios. lib. 5. cap. 100. Plin. lib. 37. cap. 8. Albert. cap. 8. Aristoteles in lapidario.

Iaspidis esse decẽ species septemq; feruntur,
Hic & multorum cognoscitur esse colorum,
Et multis nasci perhibetur partibus orbis,
Optimus in uiridi translucentiq; colore.
Et qui plus soleat uirtutis habere probatur,
Caste gestatus febrẽ fugat, arcet hydropem.
Adpositusq; iuuat mulierem parturientem.
Et tutamentum portanti creditur esse.

Nam consecratus gratū facit atq; potentem,
Et, sicut perhibent, phātasmata noxia pellit,
Cuius in argento uis fortior esse putatur.

SCHOLIA.

Decem species septem'q;) *Iaspidis species multæ sunt, sed ex omnibus nobiliores iudicantur, qui coloris quicquam purpurei habent, aut rubei sunt, Virides aut Smaragdini uiliores censentur Plinio. Sed Vincentius in speculo naturali hominis imagine signatos ait inueniri, scutum habente in collo, & cuspidem in manu, cum serpēte sub pedibus, quos cæteris præponit, quod exactè admodum uenenis resistant. Alios item homine, sed cum fasciculo herbarum à collo figuratos, cum præscriptis eiusdem pretij, quod sanguinem e uestigio sistant. Talem Galenū in digito tulisse fama est. Quosdam denuo cruce depictos, idem scribit, contra inundationes ualde nobiles lib. 9. cap. 77. Reliquos, quia multis obuij, uilio res edocet.*

Optimus in uiridi) *Hic quum ad os suspenditur uētriculi, illud supramodum confortat Galeno teste, sanguinem'q; undecumq; sistit fluentem, eodem autore.*

Et multis nasci) *Nam India Smaragdo similem gerit, Cyprus glaucum, Persia ferrei coloris, Phrygia purpureum, Cappadotia purpureum cæruleo intermixtum, sed cæcum Thracia Indico similem, Et Chalcidia turbidum, sic Plinius.*

Nam consecratus) *Consecratione magica & charactere, ut in Magicis habetur.*

DE IRI-

DE IRIDE,

Cap. XXXIX.

De Iride Plinius 37. cap. 9. Albertus cap. 8.

Irim dant Arabes, sed gignit eum mare rubrum
Cristallo similem, cuius sexangula forma,
Clara luce micās, fert causam nominis huius,
Nam si sub tecto radijs sit subdita solis,
Protinus inficitur paries, uarioq́; colore
Arcus cœlestis depingit utramq́; figuram.

SCHOLIA.

Irim dant Arabes) *Effoditur Iris, ut Plinius scribit, in quadam insula rubri maris, quæ distat à Beronica urbe sexaginta milia passuum 37. cap. 9. Albertus tamen in montibus Germaniæ, qui sunt inter Treuerensem ciuitatē & Rhenum, inueniri scribit.*

DE LYNCVRIO,

Cap. XL.

De Lyncurio Plin. lib. 37. cap. 2. & 3. & lib. 8. cap. 3. Albertus cap. 10. Solinus cap. 8.

Vertitur in lapidem quod stillat ab inguine Lyncis,
Lyncurium dicunt, lapis est tamen hic preciosus,
Nam tradūt ipsas hoc præsentiscere Lynces:

Quæ mox egeſtum properant operire liquo-
rem,
Deſuper accumulant congeſtæ pondus ha-
renæ,
Scilicet inuidia ne noſtros cedat in uſus,
Electio ſimilem Theophraſtus habere colo-
rem,
Huncait & ſimili paleas adducere pacto,
Affirmans ipſum ſtomachi placare dolorem,
Ictericis etiam priſcum reuocare colorem,
Et perturbati compeſcere rheumata uentris.

SCHOLIA.

Paleas adducere) *Non folia tantum, aut ſtramenta, ſed æris etiam ac ferri laminas, Theophraſto ſcribente. Vnde uulneratis quoq; prodeſſe Ariſtoteles narrat, quia ex uulnere mucronem attrahit.*

DE LIPARE,
Cap. XLI.

De Lipare Plinius 37. cap. 10. Albert. 10. Vincent. in ſpecul. natur. lib. 9. cap. 80.

Partibus in Lybicis lapis eſt Lipares uoci-
tatus,
Ad quem ſponte ſua properat genus omne
ferarum,
Quas uenatorum ſæuit labor exagitare,
Non eget ergo canum morſu curaue ſagaci.

Saltus

Saltus perluſtrans lapidē qui geſſerit ipſum,
Sternendæ ſatis eſt, uenabula tollere prædæ.

SCHOLIA.

Lipares) *Suffitu beſtias trahere ſcribit Plinius hanc gemmam.*

DE MAGNETE,
Cap. XLII.

De Magnete Galen. 9. ſimpl. cap. 10. Et ad Paternianū cap. 161. Auic. cano. 2. tract. 2. cap. 471. Serap. agg. 394. Dioſcor. lib. 5. cap. 100. Plin. 34. cap. 14. & lib. 36. cap. 16. Albertus lib. 2. cap. 11.

Magnetes lapis eſt inuentus apud Troglodytas.
Quem lapidem genitrix nihilominus India gignit,
Hic ferruginei cognoſcitur eſſe coloris.
Et ui naturæ uicinum tollere ferrum.
Ededon Magus hoc primum ferè dicitur uſus,
Conſcius in Magica nil eſſe præſtantius arte,
Poſt illum fertur famoſa uenefica Circe,
Hoc in præſtigijs magicis ſpecialiter uſa,
Hic & apud Medos cum res ueniſſet in uſum
Detexit lapidis magis experientia uires,
Nam qui ſcire cupit ſua num ſit adultera coniunx,

Suppoſitum capiti lapidem ſtertentis adoptet,
Mox quæ caſta manet petit amplexura maritum.
Non tamen euigilans, cadit omnis adultera lecto,
Tanquam pulſa manu ſubito terrore coacta,
Si fur clauſtra domus ſpolijs gazisq; referta
Ingrediens, prunas ardentes per loca ponat.
Et ſuperaſpergat magnetis fragmina prunis,
Vt per tetragonum fumi calor alta uaporet,
Mentibus euerſis uelut impediente ruina,
Defugient omnes in ea quicunq; manebũt,
Et fur ſecurus rapiet quæcunq; libebit.
Conciliare poteſt uxoribus ipſe maritos,
Et uice conuerſa nuptas reuocare maritis.
Gratia pręſtatur ſimul & Suadela per ipſum.
Sermonisq; decor, diſceptandiq; facultas.

SCHOLIA.

Magnetes lapis eſt) *A' Magneſia dici magnetem Lucretius his uerſibus oſtendit:*

Quod ſuper eſt agere incipiam quo fœdere fiat
Naturæ, lapis hic ut ferrum ducere poſsit,
Quem Magneta uocant patrio de nomine Graij
Magnetem, quia ſit patrijs in finibus ortus.

Quidam Heraclium uocant ab Hercule, quod hic lapis ſic ferè reſiſtat metallis, quemadmodũ Herculẽ mõſtris reſtitiſſe poëtarum

poëtarum fabulæ narrant. Plinius tamen autore Nicandro ab inuentore Magnete armentario nominatum asserit, Euripides Indicem uocat. Quidam Syderitim quod ferrum attrahat, uide Eras. in prouerbio Heraclius lapis.

Vicinum tollere ferrum) *Magnes quia uiuit, ferrum pro alimento attrahit, Quosdam item Magnetes tàm auidos alimenti reperias, ut uim attrahendi à uicino ferro in proximum ferrum communicent. Talem Diuus Augustinus se uidisse testatur, inquit enim Magnetem quendam quem manibus tractarit tot, annulos ex ferro nõ intrinsecus sed extrinsecus cohærentes attraxisse, ut quisquis cathenam eminus iudicasset, De ciuitate Dei libro 21.*

Laurentium Guascum prouinciæ Turonẽsis medicũ Cardanus Magnetẽ habere scribit, quem si ferreo acumini affricet, carnemq; cum eo seu uitem pungat, punctus nihil sentiat, neq; lædatur. Id Cornelius Agrippa Saturninæ constellationi acceptum refert, Galenus contra ferrum intoxicatũ pharmacum refert magnetem, & hydropico proficuum, si in scobem tritus cum succo fœniculi exhibeatur, Dioscorides crassa ducere predicat ubi cum mulsa trium obolorum penso, quis sorbeat, libro 5. cap. 97.

Simul & Suadela) *Suadela persuadendi dea est, Hanc Angelus Pollitianus miscella: cap. 91. Suadam & Pytho nominat, Heraclydes Ponticus in allegorijs Homeri istius deæ sacellũ orationẽ uocat, ipsiusq; arã hominis naturam.*

DE MOLOCHITE, Cap. XLIII.

De Molochite Plinius libro trigesimo tertio. capite 8.

Albertus libro ſecundo. capite undecimo, Solin. cap. 41.

Infantum cunas uirtute ſua Molochites
Protegit, & caſus abigit quoſcunq; ferinos.
Ne teneros artus pars poſsit iniqua nocere,
Dat lapidi, pretiũ uirtus cumulata decore.
Craſſum quippe uirẽs ſimilis ſolet eſſe Smaragdo,
Hunc Arabum gentes prius inueniſſe feruntur.

SCHOLIA.

Molochites) *Molochites à colore maluæ nomen accepit, Si Plinio credimus. Hunc quoq; inditione dominorum Ratis ſpoleti aiunt reperibilem.*

DE MEDO,
Cap. XLIIII.

De Medo Dioſcorides quinto libro. Plinius 37. capite 10. Albertus 2. libro, cap. 14.

Aſt in Medorum regione lapis reperitur,
Dicitur hic Medus mortis dator atq; ſalutis:
Namq; ſuper cotem mulieris lacte ſolutus,
Quæ ſemel atq; marem peperit, perſanat inunctus
Viſu fraudatos, multo iam tempore cœcos.
Lacte ſolutus ouis, ſemel atq; marem parientis,
Expellit ueterem ſimili ratione podagram.

Et feſſas

Et fessas reficit sub anhelo pectore fibras.
Hoc quoque nephretici sanescunt inguine renes,
Debet in argento mixtus uitio ue reponi,
Ieiunoque dari, sic utile fit medicamen.
Et resolutus aquis cotis sibi fragmine mixto,
Et porrectus ei tibi quē decreueris hostem,
Vt lauet inde suam quasi pro medicamine frontem,
Obducet miseros extincto lumine uultus.
Si potum dederis uomito pulmone peribit.
Hic totus niger est, sed nō tota nigra potestas:
Candida cum prodest, dum lædit nigra uocetur.

SCHOLIA.

Medus) *Medus à regione Medorum ubi plures inueniuntur nomen habet sicut Albertus ait, Sed Plinius à Medea fabulosa Iasonis uxore uocari arbitratur.*

Nephretici) *Nephretici dicūtur quibus renes dolent.*

Candida cum prodest) *Candidus color Aristotelis suffragio naturam boni sapit, niger mali, sicut pulchrè declarat Eras. in prouerbio: Albus an ater sis nescio.*

DE ONYCE, Cap. XLV.

De Onyce Galen. 9 simpl. cap. 11. Dioscor. lib. 5. capite 100. Albertus lib. 2. cap. 13.

Col-

Collo ſuſpenſus onyx, digitoue ligatus,
Inſomnes Lemures & triſtia cuncta repellit.
Multiplicat lites & commouet undiq; rixas.
Dicitur in pueris multas augere ſaliuas.
Hanc quoq; dant nobis Arabes, dat & India
gemmam.
Hæc etiã quinas ſpecies perhibetur habere.
Sardius at preſens ſi ſit tibi non nocet onyx.

SCHOLIA.

Onyx) *ὄνυξ unguem ſonat. Sed Græci Alabaſtritem nominant, quod ad alabaſtra unguentorum, uſus eius conferat, fuerunt autem alabaſtra lapideæ pixides, in quibus ob frigiditatem ſuam, diutiſsime odores conſeruabantur, Marcello Vergilio autore Platearius* Onycem *gummi genus eſſe ſcribit indureſcentis in lapidem.*

Triſtia cuncta repellit) *Hanc gemmam corporis roborare uires, audacemq; reddere docet Albertus, Sed quã ueritati diſſona uideantur, uel id argumento eſt, quod ſpiritus uitales ſua frigiditate conſtringit, ac in unum cogit, Vnde triſtitia oritur, timor, & ſomnia terribilia.*

Partes huius gemmæ tàm inueniuntur magnæ, ut quidam marmoris genus eſſe credant, non gemmam, Romæ in æde ſancti Petri ſex ex Onyce *ſunt collũnulæ, & Coloniæ latior palmo eſt* Onyx.

Quinas ſpecies perh. habere) *Corneam, Igneam, Nigram, Ingentibus uenulis quartam, & oculis interuenientibus quintam, Platearius infirmo oculo adponendam onycem ſuadet, hanc enim ſpõte, quaſi rem ſenſatã ſine læſione ſubin-*

ne subintrare, & humores contrarios excernere dicit.

DE ORITE, Cap. XLVI.

De Orite Plinius lib. 37. cap. 10. Vincent. lib. 9. cap. 89. Albertus libro 2. cap. 15.

Letiferos morsus niger atq; rotūdus Orites,
Quos fera uel cornu uel sęuo dente peregit,
Cum roseo mixtus perfecte curat oliuo.
Per uastos hęremos interq; feras gradientes
Illæsos seruat, morsus abigendo ferarum.
Hic uiret, & maculas habet albas, alter Orites
Altera pars, cuiꝰ crebris magis aspera clauis,
Altera læuior est, corpus quasi lumina ferri,
Hic facit appensus ne fiat fœmina pręgnans:
Si fuerit pręgnās mulier cito fundit abortū.

SCHOLIA.

Orites) *Quidā Syderitim nominant, & ab igne lædi non posse dicūt, Ab aduersis casibus hūc defendere docet Albertus*

DE OPHTHALMIO, Cap. XLVII.

De Ophthalmio Albertus. lib. 2. cap. 13. Anglicus 16.

Auertēs oculis morbos ophthalmiꝰ omnes,
Asseritur furum tutissimus esse patronus.
Nam se gestanti uisus conseruat acutos,
Ac circumstantes obducta nube recondit,
Vt spoliare domos possint impune latrones.

SCHO-

SCHOLIA.

Ophthalmius) *Ab Ophthalmia oculorũ uitio, quod Galenus in sua Isagoge, candidi ocularis ruborem nominat, dicitur.*

DE PANTHERO, Cap. XLVIII.

De Panthero Albertus cap. 14. Vincentius lib. 9. cap. 90. Anglicus 16.

Pantheron multos teſtatur habere colores:
Nam niger eſt, rubeus, uiridis, pallensq; uidetur,
Purpure⁹, roſeusq; ſimul, ſparſimq; colores
Hos habet, & uario diſtinctus ſchemate uernat.
Expedit hunc orto quàmprimũ ſole uidere,
Vt uictor poſſis omnes exire peractus.
Ipſo namq; die poterit te uincere nemo.
Pantheram patet eſſe feram diuerſi coloris,
India quã gignit, cuius pauefacta draconum
Voce fugit rabies, quam beſtia contremit omnis,
Huius ad exemplar ſic eſt lapis iſte uocatus.

SCHOLIA.

Pantheram patet eſſe feram) *De Panthera ſcribit Plinius libro 8. capite 17.*

Voce fugit rabies *Dicitur hoc animal infeſtum eſſe draconi*

draconi, & ob hoc draconē pantheræ uocem in latibula antrorum fugere, Albertus de natura animalium libro 22.

DE PYRITE,

Cap. XLIX.

De Pyrite Galen. 9. simpl. cap. 4. Plinius libro 37. cap. 11. Albertus cap. 14. Solinus cap. 50.

Cui furuus color est, cui nomen ab igne pyrites,
Se uetat astringi, pertractariq; recusat.
Tangi uult leuiter, pauidaq; manu retineri,
Nam pressus nimium digitos stringentis adurit.

SCHOLIA.

Ab igne Pyrites) *Martialis recte dixeris Pyritem cū Asbesto, & ignes, quod ex his ignis extrahatur, uel in ignem resoluantur, sicut Saturnios dicimus grauiores, opacos, & terreos, quemadmodum Magnes est, Iaspis, & Chalchedonius: Lunares item transparentes & aqueos, ut Crystallus est Berillus & Margaritæ, Iouiales deniq; supernatantes, spongiosos uelut Tophus est, spongiæ lapis & pumex. Medici utuntur hoc lapide miscentes emplastro diaphoretico, quia mundificat, abstergendo subtiliando, & consumendo Galeno teste, qui & oculorum caligini prodesse scribit.*

DE PEANITE,

Cap. L.

De Peanite Plin. lib. 37. cap. 10. Albert. 14. Solin. cap. 14.

Gigni-

Gignitur in Macedũ regione lapis Peanites,
Fœminei ſexus referens imitando labores.
Sed quibus ex cauſis, dubium, nam tempo-
re certo
Concipit, & parit, & parientibus auxiliatur.
Vltima quas uexat dubij diſcriminis hora.

SCHOLIA.

Peanites) *Peanitem quidam Gemonidam appellant. Et colorem aquæ congelatæ habere fatetur, Plinius.*

In Macedum regione) *In Macedonia iuxta monumentum Tyreſiæ inuenitur, Plinius.*

DE PRASSIO,
Cap. LI.

De Praſsio Pli. lib. 37 cap. 8. Albertus cap. 14. Vincent. in ſpecul. natur. lib. 9. cap. 31.

Cõſpicuus Praſſius gẽmis ſolet annumerari,
Sed non eſt charus, contemptus quippe de-
core.
Vtile nil cõfert, niſi quod uiret & decet auro.
Altera ſanguineis ſpecies eſt illita guttis:
Tertia candidulis tribus eſt inſcripta lituris.

SCHOLIA.

Praſſius) *Praſsius mater & palatium eſt Smaragdo, ſicut primo capite ſcriptum eſt, A Praſsio uel Marrubio nomen habens. Hic confortat uiſum & cum Iaſpide & Smaragdo uirtutes multas habet communes, teſte Alberto.*

DE SA-

DE SAPPHYRO,

Cap. LII.

De Sapphyro Galen. 9. simp. lib. cap. 19. Dioscor. lib. 8. cap. 100. Plin. lib. 37. cap. 9. Albert. lib. 2. cap. 7. Aristoteles in lapidario.

Sapphyri species digitis aptissima regum,
Egregium fulgens, puroq; simillima cœlo.
Vilior est nullo uirtutibus atq; decore,
Hic & Syrtites Lybicis permixtus harenis,
Fluctibus expulsus feruente freto reperitur.
Ille sed est melior quẽ tellus Medica gignit,
Qui tamen asseritur nusquam transmitttere uisum.
Quem natura potens tanto ditauit honore,
Vt sacer & merito gẽmarum gẽma uocetur.
Nam corpus uegetat, conseruat & integra membra,
Et qui portat eum nequit ulla fraude noceri:
Inuidiam superat, nullo terrore mouetur.
Hic lapis, ut perhibẽt, educit carcere uinctos,
Obstrictasq; fores, & uincula clausa resoluit,
Peccatumq; Deo reddit, precibusq; fauentẽ.
Fertur & ad pacẽ bonus esse recõciliandam,
Et plus quàm reliquas amat hanc Neucromantia gemmam,
Vt diuina queant per eam responsa moueri.
Corporeis etiam morbis lapis iste medetur,
Scilicet ardorem refrigerat interiorem:

Sudorem ſtringit nimio torrente fluentem
Contritus lateri ſuperillitus ulcera ſanat.
Tollit & ex oculis ſordes, & fronte dolores,
Et uitijs linguæ ſimili ratione medetur.
Sed qui geſtat eum caſtiſſimus eſſe iubetur.

SCHOLIA.

Fluctibus expulſus) *Propter impetum uentorum contrahuntur harenæ, Saluſtio teſte, ut mare uadoſum fiat & acceſsibile, atq; ſic mangones Sapphyros inueniunt.*

Et pluſquàm reliquas) *Magi hanc gemmam in ſacrificijs alijs præpoſuerunt. Nam hinc certiora cuncta crediderunt reſponſa magisq; rata, Anglico teſte.*

Scilicet ardorem) *In febribus ardentibus refrigerium dare Sapphyrum in confeſſo eſt, ſi ad pulſatiles ponatur, Dioſcoride ſcribente, Antraces extinguere, nec minus palā eſt, ſi modicū tēporis adhibeas, alexipharmacō etenim eſt.*

Sudorem ſtringit) *Qui ex rariſsima corporis oboritur textura, Eodem modo fluentes ſanguine compeſcit nares, Eſt enim aſtrictoriæ uirtutis ob frigiditatem & multum cordialis, ut Auicenna.*

Superillitus lateri) *Apoſtematum reprimit inflaturas, à principio inflationis additus, ſic Vincentius.*

Ex oculis ſordes) *Reprimit quæcumq; in oculis excreſcunt, uuas, papulasq; ſanando, inquit Dioſcorides.*

Caſtiſsimus eſſe iubetur) *Hanc gemmam caſtitatis amatricem nominat Iſidorus. In partes enim diſsilit, ſi immundus ſit qui gemmam habet.*

DE SMA-

DE SMARAGDO, Cap. LIII.

De Smaragdo Rabi Moyses aphoris.partic. 11. Serapio cap. 184. Albert. cap. 17. Isidorus libro 14. cap. 3. Solinus 24.

Omne uirens superat forma uiridante Smaragdus,
Cuius bis quinæ species, binęq; feruntur.
Sunt etenim Scythici, Bactriani, Niliaciq;,
Sunt & qui uenis nasci perhibentur in æris,
Quos maculis uitiosa notat natura metalli:
Sūt Carthedonij, reliquos piget enumerare.
Pręcipu9 Scythicis honor est, & gratia maior
Gryphibus eripiūt seruātib9 hos Arimaspi,
Quos uisus penetrat formę potioris habētur
Quorum luce uirens uicinus tangitur aër:
Quos neq; sol mutat, nec clara lucerna, nec umbra,
Strata superficies quibus est, uel concaua (forma,
More iacētis aquę uultū spectātis adūbrant.
His usum speculis testatur fama Neronem,
Cum gladiatorum pugnas spectare libebat.
Optimus his situs est quorum sunt corpora plana.
Cōmodus iste lapis scrutātib9 abdita fertur,
Cum præscire uolunt aut diuinare futura.
Auget opes idem sese reuerenter habentes,
Omnibus in causis dans persuasoria uerba,
Tanquàm facundi uis sit sermonis in illo.
Collo suspensus dirum fugat hæmitritæum,

Et sanare potest ipsa ratione caducos.
Emendat fessos uiridi mulcedine nisus,
Et tempestates auertere posse putatur.
Fertur lasciuos etiam compescere motus.
Proficit in uiridi magis accenditq; colorem
Ablutus uino, aut uiridi perunctus oliuo.

SCHOLIA.

Omne uirens superat) *Etiam herbas uirentes, & circa se uiriditate nimia aërē repercussum, Verba sunt Plinij.*

Bis quinæ species) *Duodecim enumerantur Smaragdi species apud scriptores, præcipui tamen Scythici sunt, quia minus uitij habent. Qui quantum Smaragdi à cæteris gemmis distant, tantum isti ab alijs smaragdis, Plin. 37. cap. 5.*

Niliaci) *Aethiopici, quia Nilus Aethiopiæ fluuius est.*

Carthedonij) *Carthaginenses, Carthago enim Carthedon est dicta, à Carthedone conditore, Appianus.*

Arismaspi) *Scythiæ populus sunt, Arimaspi unoculi sunt scribit Herodotus, qui assiduè præliantur cum gryphis, ferarum uolucri genere, eruente ex cuniculis mira auiditate aurū, Plinius. Ita nuncupatos idem asserit Herodotus, quod illius gentis natiua lingua arima unum. Spu uerò oculum significet.*

Corpora plana) *Optimos sortiuntur situs quibus planities est resupina & extincta, Solino scribente.*

Reuerenter habentes) *Scribit Albertus in tanta reuerentia habendum hunc lapidem, ut neutiquam ab immūdis portari debeat. Idq; probat exemplo regis Hungariæ, quē in congressu cum sua uxore Smaragdum in digito tulisse ait, & pro-*

& propter immunditiem lapidem in minutissimas partes dissiliysse, quod factum non inficior, Sed fortasis sic res habet. Si calidum agat in humidum, maius spacium occupat humidum, & sese dilatat. Lapis autem ille fragilis. algens & humidus (nam lunaris est) coitus & anhelitus frequentia, sudorisq; instantia incaluit. Vnde solutionem unitatis in se recepit dissilijtq;.

Hæmitritæum) *Hæmitritæus febris est quum pituitosus humor intra uenas, biliosus uerò extra uenas putrescit.*

Sanare caducos) *Aristoteles Smaragdum capiti ad ponendum suadet, hoc morbo laborantis. Rabi penso nouem granorum exhibendum edocet, quod sic aluum sicciorem lubricet, aut collo adponendum ut lubricam exsiccet.*

Sauanorola parturientis coxæ applicandum uult, ut partum facilitet.

DE SARDIO, Cap. LIIII.

De Sardio Plin. 37. cap. 7. Vbi Sardam habet Albertus libro 2. capite 17.

Sardius à Sardis est, à quibus ante receptus,
Sortitus nomen, rubei solet esse coloris.
Hic inter gemmas uilissimus esse putatur,
Præter fulgorem cum nil ferat utilitatis.
Excepto quod onyx nequit hoc presente nocere.
Huic quoq; dat quinas species studiosa uetustas.

SCHOLIA

Nil ferat utilitatis) *Sardium uirtutis expertem dicit autor.*

autor. Sed Vincentius gaudium accendere ait, expellere timorem, reddere audacem, acuere memoriam, stringere sanguinem, & à maleficijs atq; incantationibus potenter tueri.

DE SARDONICE,

Cap. LV.

De Sardonice Plin. 37 cap. 1. 6. & 12. Albertus capite 17. Aristotel. in lapidario. Solinus cap. 41.

Sardonicem faciunt duo nomina Sardus & Onyx.
Tres capit ex binis unus lapis iste colores:
Albus & hinc niger est, rubeus supereminet albo.
Ipsum describunt species in quinq; magistri,
Sed quasi tres puros impermixtosq; colores
Sic in se retinet: distent ut limite certo.
His honor amplior est, & eorum forma probatur:
Densior & raro plus fertur habere decoris.
Hic solus lapidum ceram conuellere nescit:
Hic humilē castumq; facit, multūq; pudicū.
Cuius uirtutes alias reperire nequiui,
Partibus hunc nostris Arabes, sed & India mittit.

SCHOLIA.

Ceram conuellere) *Optimus igitur ad sigillandū est. Hac gemma Polycrates tyrannus ab inuidia fortunæ sese redempturum credidit, proiecta ipsa in Oceanū, quam, in pi-* *sce tam-*

ce tandem, eo die capto, regiq́ in culinam deportato, iterum inuenit, Plinius 37. capite 1.

DE SELENITE,
Cap. LVI.

De Selenite Auic. 2. cano. cap. 411. Dioscor. lib. 5. cap. 100. Solinus cap. 50.

Nec Seleniten fas est omnino tacere,
Quæ uelut herba uirens, & Iaspidis æmula gemma,
Lunares motus & menstrua tempora seruat.
Crescit enim luna crescēte, minorq́ minuta
Efficitur, tanquam cœlestibus anxia dānis.
Idcirco sanctus lapis à plerisq́ uocatur. Sanctus lapis Selenites.
Dicitur esse potens ad amorem conciliandū:
Languentes etiā phthysicos iuuare putatur,
Toto gestatus crescentis tempore lunæ,
Nec minus & toto per decrementa fluentis,
Effectus miros & commoda plurima pręstat.
Hanc aūt gemmā memorāt in Perside nasci.

SCHOLIA.

Seleniten) *Seleniten Romani lunarem uocant. Vnde Auic. lunæ lapidem nominat, plæriq; aphrosilenem, id est, lunæ spumam. σελήνη. enim lunam significat.*

Phthysicos) *Phthysici cōsumpti dicūtur, qui pulmonis laborant ulceratione.*

DE SAGDA,
Cap. LVII.

De Sagda Plin 37. cap. 10. Albertus cap. 17. Solin. cap. 50. Vn-

50. *Vincentius in specul. natur. libro 9. capite 95.*

Difficilis gemmas super omnes Sagda repertu,
Nunquam sciretur, nisi se daret inueniendā.
In medio siquidē nactus lapis iste profundo,
Naues ui quadam petit è regione meantes,
Et prælabentis tabulis hærendo carinæ,
Ad portū uehitur merx ignaris data nautis.
Est autem morsu tabulæ sic fixa tenaci,
Quod nequit abrasa ligni sine parte reuelli.
Huic prassinus color est, regio Chaldaica tellus.

SCHOLIA.

Morsu tenaci) *Sicut Magnes ad ferrum se habet, ita Sagda ad lignum.*

DE TOPAZIO, Cap. LVIII.

De Topazio Plin. 37. cap. 8. Alber. cap. 18. Isidor. lib. 16.

Nominis eiusdem Topaziòn insula gignit,
Qui quāto rarus, tanto magis est preciosus.
Hic species tantū binas perhibetur habere,
Alterius puro color est uicinior auro:
Clarior alterius, tenuisq; magis reperitur.
Fertur hæmorrhoicis idem lapis auxiliari,
Quodq; magis mirū, limam sentire putatur,
Feruentes etiam compescere dicitur undas.
Gignit & hūc Arabū gēmis ditissima tellus.

SCHO-

SCHOLIA.

Nominis eiusdem) *Iuba rex Mauritaniæ in mari rubro multas inuenit insulas, & inter eas unam quæ Topazion uocatur uide Strabonem lib. 16.*

Quid de Topazio uero & prisco sentiat Plinius, lege quæ supra scripsimus decimo tertio capite, de Chrysolito.

Qui quanto rarus) *Sic Octauius Cleophilus.*

Optima quadriuio non inueniuntur in omni
Nobilius quanto rarius omne uides.

Compescitur unda) *Topazion cum ponitur super uulnus cessat fluere, Cum super aquam bullientem, bullire desinit, quia frigidissimus, Aristoteles.*

DE TECOLYTHO, Cap. LIX.

De Tecolytho Auic. 2. cano. cap. 406. Plin. lib. 37. cap. 10. Albert. cap. 1. Solinus cap. 50.

Tecolythus nucleo similis perhibetur oliuæ,
Aspectu uilis, naturæ ui preciosus.
Namq; solutus aquis, & ab his quibus expedit haustus,
Dicitur esse potens lapidosos soluere renes,
Vesicæq; simul purgare dolentis harenas.

SCHOLIA.

Tecolythus) Τηκόλιθος. *calculi lapis dicitur, huius meminit Auicenna secundo canone, ubi uesicæ lapidem nominat, quidam Iudaicum appellant.*

DE VNIONE,

Cap. LX.

De Vnione Auic. 3. cano. cap. de uiribus cordis. Serap. cap. 197. Plin. lib. 9. cap. 35. Albert. cap. 11. Solinus cap. 60.

Tollitur è conchis species memoranda marinis, (unus,
Vnio dictus ob hoc, quod ab una nascitur
Nec duo uel plures unquam simul inueniuntur.
Cuius ad ornatum laudatur candida forma,
Vt deceat uestes, deceat nihilominus aurũ,
Conchæ tẽporibus certis referuntur hiantes
In cœlum patulæ rores haurire supernos,
Ex quibus orbiculi candentes concipiũtur.
De matutino fit clarior unio rore,
Ros uespertinus fœtus solet edere fuscos.
Et iuuenes conchæ dant baccas candidiores, (Iuuenes conchæ uniones candid.)
Obscurat fœtus concharum grandior ætas.
Quanto rorantis fuerit plus aëris haustum,
Tanto maiorem gignit roratio baccam.
Vltra seminucem sed crescere nulla putatur.
Quod si celsa micẽt tonitru cõuexa corusco,
Conchæ diffugiunt subita formidine clausę.
Sic intercepto conceptio deperit hausto,
Et fit abortiuum quod cœperat inde creari.
Insignes baccas prædam maris India gignit,
Gignit & insignes antiqua Britãnia baccas.

SCHOLIA.

Laudatur candida forma) *Talem conchis sensum esse scri-*

esse scribit Solinus, ut sole emerso partus obfuscari timeant, propter quod statim se in profundum abscondant calorem non expectantes.

Hic notandum est quod uniones obfuscatos, tribus horis dealbare affabre possumus, si colūbis deglutiendos dederimus, Mundino teste.

Deceat uestes) Margaritas binas trinasúe auribus fœminarū suspendisse magna gloria fuit, Altius tamē increuit luxus, ut eas pedibus quoq; calcarēt inambulādo, Plinius. Vnio aurium ornamentum.

Vltra seminucem) Duos maiores luxuriosissima mulier Cleopatra regina habuit, quæ ut superbo procaciq; fastu, Antonio magnifice uiuenti, deperditi luxus exemplum ostenderet, ac dicere posset se cœnam habuisse, in qua centies sestertium absumpsisset, utrumq; ui & acerbitate aceti, in liquorem resoluit, quem unico haustu absorbuit, Historiam Plinius habet libro 9. capite 35.

Quod si celsa micent) Si fulgurat comprimuntur conchæ pauefactæ ac ieiunando minuuntur, uitia contrahentes abortiua, quæ Physemata à bullarum similitudine dicuntur, Plinius libro 9. Margaritas à natura rerum magistrarum perforatas quasdam scribit Philosophus & meliores, quia à superfluitatibus puriores quarto de animalibus. Easdem tradit Serapio cardiacis conferre, tremori cordis, & melancholicis quia sanguinem purificant. Atq; ex illis caputpurgium fieri idem docet, quod Sodam ex oculi dislocatione proscindat.

MAR-

Hæc ex innumeris excerpta uocabula gẽmis,
Sufficiant nostro uigili collecta labore,
Quæ decies senis distincta patent capitellis.

ΤΈΛΟΣ.

GENEROSO COMITI DOMINO SVIGhardo ab Helfenstain, eidemq́ illustri Baroni ab Gundelfingen, domino suo Gregorius Pictorius Villinganus, doctor Medicus, S. D.

OBseruant gentes dominos quæ uisere tentant
Ritum, quod portent munera clara secum.
Nam Tyrius pannum fert tinctum murice, Seres
Nobile dant uellus, Sed ferus arma Getes.
Thus Arabum uulgus, uenabula lucida præstat
Anglus, & ingentes gemmifer Indus opes.
Arcum dat Chalibs, Gnosius dat missile telum,
Sauromatæ munus picta pharetra datur.
Et liquor Assyrijs donum est qui uincat odore,
Abscondit quicquid nigra Sabæa sinu.
At quibus exilem tribuit Rhamnusia uictum,
Portant altilium quotquod habere ualent.
Dat quæ quisq; potest, harum mihi copia nulla est

Rerum, sed gemmas en tibi porto COMES.
Non Sagdam, non Topazium, nec Gagotromeum,
Non Liparem Lybicum, Corneolumúe rubrum,
Sed gemmas superant reliquas quæ facilè cunctas:
Namq; molam dono, Coticulamq; tibi,
Quæ digitos ornent, capitis pulchramúe thyaram,
Aut quas suspendas auribus ipse tuis.
Hæc igitur generose COMES monumenta laboris
Accipe pacata fronte tenenda tibi.
Sunt hæc parua quidem tribuentis dona, sed ingens
Est animus, totum quem tibi certe damus.

AD GENEROSVM COMITEM DOMINVM SVIGhardum ab Helfenstain, querela quod inter gemmas lapis molaris taceatur, eodem Georgio Pictorio autore.

VIrtutes lapidum multi scripsere, Molarem
Te quis non credat sed siluisse nephas?
Mentio nulla tui fit, te mola carmine iusto
Cur priuant docti, commoda curq; tua?
Scribit corallum Metrodorus maximus autor,
Chrysolitum phrasi Democritus cecinit,
Sardonicem, Prasium Zoroastes carmine multo
Dixit, At insignem nemo poëta molam.
Qui fit? quum decus es lapidum, quum nobile pondus?

Quum

Qvum sine te uitam ducere nemo potest?
Granum accipis, sed far reddis, tua mira potestas.
Qua faciant matres pignora chara sua.
Nec Veneris sunt grata adeo, Nec munera Bacchi,
Vt tua quæ prodit Dedala terra sinu.
Idaliæ puer, en oculos præstringit & aufert,
Sed molitor cunctos cœcat amore tuo.
Nil ideò est uates quod dant mendatia rebus,
Quum titulos poscunt præteriisse molæ.
Qua sine nulla quies, sine qua nec ulla uoluptas
Perpetua est, præsens gaudia quæ tribuis.
Exornat digitos gemma, At tu fercula Regum
Namq; labore tuo sit mediante Ceres.
Non metuis fures nocturno tempore, uel quod
Est maius, neruos Phallaridisúe minas.
Te non corrodunt mures, Tu singula rodis,
Non tineas pascis, pascis at ipsa deos.
Sit sane gemmis uirtus, sint premia magna,
Maiora ipse lapis commoda, crede, feres.
Decipit emptorem persæpe etenim, uel fallere gemma
Consueuit fuco, tu petra fraude cares.
Dignam igitur te laude molam, te laude molarem
Cur quis non credat præteriisse nephas?
Cætera, blandiri uidear ne forte relinquam,
Sit satis ad gemmas nam numerasse molam.

DE COTE GEMMARVM PRINCIPE EIVSDEM Pictorij Villingani Panegyris ad præfatũ Comitẽ ab Helfenſtain.

QVas referam Coti laudes? preconia quæ nam
Coticulæ adſcribam? quæ decus eſt lapidum?
Quæ decus eſt lapidũ, lapidis quæ nobile põdus,
Cui par non uident ſecula noſtra ſimul.
Omnes namq; facit Cotis reualeſcere, puluis
Quos uexat dirus ſonticus ecce labor.
Poſt partum enixæ negat atq; tumeſcere mammas,
In puero teſtes turgidulósq; leuat.
Et reſolutus aqua iuuat hos qui ſanguinis ore
Guttas emittunt, Cos bonus ecce lapis.
Nam capitis fœdam fontis fundamine mixtus,
Curat alopiciam, ſpleneticasq; tabes.
Et tutum reddit lapis hic quemcumq; gerentèm,
Ne morſu lædat gens inimica canum.
Atq; hic eſt reliquis gemmis certiſsimus index,
Quo uel diſcerni cum ratione queant.
Indicat & frictu qui ſplendida quæq; metalla,
Vt poſsit mango tutus abeſſe dolo.
Quæ laudes igitur Cotem, præconia quæ nam
Coticulam deceant, ſcribite Pierides:
Nam mihi deficiunt laudes & carmina deſunt,
Quis lapidem ſcribam pro ratione ſatis.
Scindere qui ferrum facit, & documenta miniſtras

Scinde-

Scindendi, quamuis scindat & ipse nihil.
Quis etenim mundet floccis tunicato popello
Veste, si cotis non foret officium?
Quomodo uel'que suum tractet nouacula munus,
Duræ si cotis sit modo nullus amor?
Martia quis denuò gestaret ferrea spicla,
E' medio positus si lapis iste foret?
Mensæ hæc disponit Cereris diæ munera rupes,
Disponit uitulum dentibus atque bouem.
Findendis lignis parat ac in cote secures
Rusticus, & fautor cotis amore flagrat.
Summatim reliquas superat sic facile gemmas,
Corneolum, Sagdam, Chrysolitum, Liparem
Corallum, Andromedam, Chrysoprasum, Gagatromeum
Hexecanthalitum, Ceraunеumque Onycem.

FINIS.

BASILEAE
PER HENRICHUM PETRI,
MENSE MARTIO,
AN. M. D. LV.